

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเดี่ยวเรื่อง

การจัดการท่องเที่ยวพจนานุกรมด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน

โดย

ปัญญา เทียนนาวา

พ.ศ. 2554

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเดี่ยวเรื่อง

การจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน

ผู้วิจัย

อาจารย์ปัญญา เทียนนาวา

สังกัดสาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ภายใต้แผนงานวิจัยชุด

การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว

ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ปีงบประมาณ 2554

การจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน

The Management of Mountain Bike Adventure Tourism by Community

นายปัญญา เทียนนาวา, ดร.พรรณราย เทียมทัน, นายเฉลิมชัย อ่อนตา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาและกำหนดเส้นทางในการปั่นจักรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา และ 2) เพื่อกำหนดรูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา การกำหนดเส้นทางอยู่ในเขต 2 ตำบล คือ ตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ สำหรับกลุ่มตัวอย่าง ประกอบไปด้วยบุคลากร 3 กลุ่ม จำนวน 43 คน โดย กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ครูในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักวิชาการ จำนวน 8 คน กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ประชาชนในชุมชนตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจากบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้เส้นทางจักรยาน กลุ่มที่ 3 ได้แก่ นักท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาที่เข้าร่วมเดินทาง จำนวน 15 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามดำเนินการโดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสอบถาม การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบเส้นทางในการปั่นจักรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาในด้านสภาพภูมิทัศน์ระหว่างเส้นทาง และสภาพเส้นทางมีความเหมาะสม ส่วนประเภทของเส้นทาง มีความหลากหลายประเภทเหมาะสมกับการการปั่นจักรยานท่องเที่ยวผจญภัย สำหรับองค์ประกอบด้านกิจกรรมระหว่างเส้นทางพบว่า ในด้านวิถีชุมชนอาจจะมีข้อจำกัดด้านเวลา เนื่องจากต้องมีการค้างแรม อีกทั้งชนเผ่าอาจจะไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ส่วนการชมทิวทัศน์ระหว่างเส้นทางนี้สามารถชมได้ตลอดเส้นทาง และทำให้รู้สึกภาคภูมิใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงาน สำหรับในด้านการผจญภัย พบว่าทำให้ได้ใช้ชีวิตกลางแจ้งแบบผจญภัย มีโอกาสได้สำรวจเส้นทางใหม่ ได้ทำท่ายประสิทธิภาพร่างกายและฝึกฝนพัฒนาทักษะในการขี่จักรยานเสือภูเขา รวมทั้งเส้นทางที่ผ่านมีสภาพที่ทำท่ายทำให้เกิดความตื่นเต้น

รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขาที่ชุมชนมีส่วนร่วม มี 2 รูปแบบ คือ เส้นทางในรูปแบบของการปั่นเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งมีกิจกรรมระหว่างเส้นทางคือ 1) ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนของชนเผ่า 3 กลุ่ม คือ ม้ง ลีซอ และเย้า 2) ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นจากร้านค้าผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน 3) ศึกษาป่าธรรมชาติ 4) ชมธรรมชาติที่จุดชมวิว ชมถ้ำหลบภัยผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และโครงการผลิตไฟฟ้าพลังงานลมเขาค้อ สำหรับรูปแบบที่ 2 คือ เส้นทางในรูปแบบของการปั่นเพื่อการผจญภัยและความท้าทาย ซึ่งมีกิจกรรมระหว่างเส้นทาง คือ 1) ขี่ผ่านภูเขาสูงชัน มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม 2) การขี่จักรยานขึ้นภูเขาแบบวิบากและลงภูเขาแบบวิบาก

The Management of Mountain Bike Adventure Tourism by Community

Panya Tian-nava, Pannarai Tiamtan, Chalermchai Onta

Abstract

The two main objectives of this research were 1) to study and specify the route of adventure tourism by mountain bike and 2) to specify the model of adventure tourism activities on the mountain bike route. The route was specified in 2 subdistricts such as Thoong Sa Mor and Khao Kho, Khao Kho districts, Phetchabun Province. The sample consisted of 43 people in 3 groups : group 1 was 8 people such as village chief, teachers, government officers / local administration and academicians, group 2 was 20 people in Thoong Sa Mor and Khao Kho communities obtained by purposive sampling which was considered from community leader, local wisdom and stakeholders and group 3 was 15 adventure tourists. Data was collected by observation, interviewing and enquiry, focus group and work shop. Data was analyzed by content analysis and showed the result by descriptive analysis.

The result revealed that the components of route of adventure tourism by mountain bike in the aspect of route surrounding and state were appropriated for adventure cycling tourism. There were several type of route that were appropriated for adventure cycling tourism too. In the aspect of activities along the way found that the communities' way of life was restricted by limited time because of the tourist must stay overnight. Moreover the hill tribe didn't accept the change by tourism. The sightseeing along the route was could be all the way. The tourists take proud in the environment conservation and energy saving. In the aspect of adventure found that the tourists lived at the outdoor adventure, they could survey a new route, challenged the efficiency of body and trained the mountain bike cycling skill. Include the challenged way made they excited.

There were two models of adventure tourism activities on the mountain bike with community participation. The first was the route of cycling for studying the communities way of life. There were interesting activities prepared between the route that were 1) studying the way of life of 3 hill tribe communities such as Hmong, Lesu and Yao 2) studying the local culture from villagers' product 3) studying the natural forest and 4) viewing the natural at view point, communist's hideout cave and Khao Kho Wind Generator project. The second model was the route of cycling for adventure and challenge. The activities were 1) cycling through the steep mountain with beautiful scenery 2) cycling up and down weightshill.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
Abstract.....	ข
สารบัญ.....	ค
สารบัญภาพ.....	จ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 นิยามศัพท์.....	4
1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.7 คำสำคัญ (keywords) ของโครงการวิจัย.....	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว.....	6
2.2 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย.....	11
2.3 กิจกรรมจักรยานเสือภูเขา.....	12
2.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	15
2.5 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม.....	28
2.6 ข้อมูลพื้นฐานของตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ.....	31
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	36
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	36
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	38
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	40
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	40
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	41
4.1 ผลการศึกษาและกำหนดเส้นทางในการขี่จักรยานเสือภูเขา.....	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 ผลการพัฒนารูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยาน เสือภูเขา.....	45
4.2.1 รูปแบบที่ 1 เส้นทางจักรยานเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ.....	48
4.2.2 รูปแบบที่ 2 เส้นทางจักรยานเพื่อการผจญภัยและความท้าทาย.....	49
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	50
5.1 สรุปผลการศึกษาและกำหนดเส้นทางในการขี่จักรยานเสือภูเขา.....	50
5.2 สรุปผลการพัฒนารูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทาง จักรยานเสือภูเขา.....	52
5.3 อภิปรายผล.....	55
5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....	57
บรรณานุกรม.....	58
ภาคผนวก.....	
ภาคผนวก ก แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเส้นทางจักรยานเสือภูเขา สำหรับผู้เชี่ยวชาญ.....	
ภาคผนวก ข ภาพประกอบงานวิจัย.....	
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย.....	

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน.....	5
2 แสดงการสำรวจเส้นทางที่ 1.....	41
3 แสดงการสำรวจเส้นทางที่ 2.....	42
4 แสดงการสำรวจเส้นทางที่ 3.....	43
5 แสดงเส้นทางขี่จักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 1.....	44
6 แสดงเส้นทางขี่จักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 2.....	44
7 แสดงเส้นทางขี่จักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 3.....	45
8 เส้นทางขี่เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ.....	48
9 เส้นทางขี่เพื่อการผจญภัยและความท้าทาย.....	49
10 แสดงเส้นทางขี่จักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 1.....	50
11 แสดงเส้นทางขี่จักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 2.....	51
12 แสดงเส้นทางขี่จักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 3.....	51
13 แผนที่เส้นทางขี่เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ.....	54
14 แผนที่ทางเส้นทางขี่เพื่อการผจญภัยและความท้าทาย.....	54

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีความมุ่งมั่นปรารถนาที่จะพัฒนาให้ประเทศอยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศจึงมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก เนื่องจากเป็นโอกาสในการกระจายรายได้สู่ชุมชนในชนบทและก่อให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการที่ภาครัฐได้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การสนับสนุนองค์กรท้องถิ่นให้สามารถกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แผนงาน และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ การสนับสนุนด้านความรู้ ประสบการณ์ และงบประมาณอุดหนุนผ่านกลไกของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ ส่งผลทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพในสาขาธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ลดปัญหาการว่างงาน ปัญหาการอพยพเข้ามาหางานทำในเมือง ช่วยฟื้นฟูงานกิจกรรมประเพณี ทำให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสาธารณูปโภคต่าง ๆ ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงประเทศชาติ ให้เป็นที่รู้จักในสังคมโลก อันจะเป็นผลดีต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ประเทศต่าง ๆ จึงใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาบ้านเมืองกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งประเทศไทยได้กำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันไว้ว่า “พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มการจ้างงานและกระจายรายได้สู่ชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ และพัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น รวมถึงวิถีชีวิตสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน ตลอดจนการส่งเสริมไทยเที่ยวไทย และการประสานความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ” (ปทุมพร วรจิตพงศ์, 2552)

การท่องเที่ยวผจญภัย เป็นการท่องเที่ยวที่ตื่นเต้นและท้าทายความสามารถโดยการควบคุมความเสี่ยงภัย ส่วนใหญ่มักจัดในพื้นที่ห่างไกล เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักเดินทางได้ฟื้นฟูร่างกายและจิตวิญญาณ(บริษัท คอร์ท แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน), 2546 น.3-11) แต่ทั้งนี้ต้องมีการจัดการโดยมีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรับผิดชอบต่อสุขภาพ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ส่วนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย โดยรวมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยถึงอนุรักษ์ธรรมชาติ หมายถึงกิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่มีองค์ประกอบของความท้าทายหรือเสี่ยงภัย การใช้พลังกำลัง การได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเข้ามาเกี่ยวข้อง (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545, น.1-2) โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การมีโอกาสประกอบกิจกรรมที่มีความ

ท้าทายเข้ามาเกี่ยวข้องกับลักษณะของการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นที่นิยมกันมาก คือ การพายเรือ ล่องแก่ง ปีนหน้าผาและไต่เขา ขี่จักรยานเสือภูเขา และการเดินป่า ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มักจะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง คือ ป่าเขา ต้นน้ำลำธาร หรือสายน้ำต่าง ๆ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและต่อระบบนิเวศ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545, น.15-16)

ส่วนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็รูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นการรักษาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจจะเป็นการเยี่ยมชมสถานที่และพักผ่อนในสถานที่ที่เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและชนบท รวมถึงการสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลต่างวัฒนธรรมได้เรียนรู้ร่วมกัน ดังความเชื่อว่าการท่องเที่ยวสามารถทะลวงกำแพงความไม่เข้าใจระหว่างคนที่มีพื้นฐานครอบครัว การทำงานและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยผ่านการพูดคุยหรือการใช้ชีวิตร่วมกัน เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ผลที่ตามมาจึงได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน การเดินทางอาจทำให้นักท่องเที่ยวบางคนได้ทำในสิ่งที่ไม่เคยได้กระทำเมื่ออยู่บ้าน การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน (สิรินยา วัฒนสุขชัย , 2545 : 1-2)

กิจกรรมจักรยานเสือภูเขา เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผจญภัยประเภทหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างมากในหมู่นักท่องเที่ยวที่ชอบการผจญภัย ชอบความท้าทาย เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ผู้ประกอบกิจกรรมมีโอกาสได้สัมผัสธรรมชาติ ได้รับประสบการณ์ที่สนุกสนานตื่นเต้นท้าทาย ได้ขับเข้าไปในเส้นทางที่ห่างไกล จึงทำให้รู้สึกได้ผจญภัย และในปัจจุบันด้วยจักรยานที่มีโครงสร้างที่แข็งแรง มีประสิทธิภาพ สมบูรณ์แบบเหมาะกับสภาพเส้นทางที่ทุรกันดาร ประกอบกับมีระบบขับเคลื่อนเพื่อช่วยผ่อนแรงในการขับเข้าไปในเส้นทางที่มีความลาดชัน จึงทำให้ผู้ประกอบกิจกรรมสามารถได้รับประสบการณ์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี (บริษัทโปรไบค์ จำกัด , 2548 อ้างใน นฤชิต ดีพร้อม , 2549) นอกจากนั้นจุดประสงค์หลักในการขี่จักรยานเสือภูเขา คือการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่รถยนต์ไม่สามารถเข้าไปได้ และเพื่อสุขภาพ ซึ่งมีหลักฐานทางการแพทย์ว่าการขี่จักรยานเป็นการออกกำลังกายเพื่อเสริมสุขภาพที่ดีประเภทหนึ่ง เป็นการออกกำลังกายที่เป็นจังหวะ ไม่นักต่อไขข้อต่างๆ ให้ประโยชน์แก่หัวใจได้ดี และถ้าสามารถไปขี่จักรยานตามเขตชนบทได้ ก็จะมีโอกาสได้ชมทิวทัศน์อันสวยงามข้างทางประกอบไปด้วย (<http://www.doctor.or.th/node/5317:5> ตุลาคม 2552) ดังนั้นการขี่จักรยานนั้นมีประโยชน์ในด้านของสุขภาพ ด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งด้านการท่องเที่ยวด้วย

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดที่มีภูมิประเทศ และสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างจะเอื้ออำนวยต่อกิจกรรมจักรยานเสือภูเขา เนื่องจากประกอบด้วยเทือกเขาน้อยใหญ่ และมีธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะอำเภอเขาค้อที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ทำให้มีการจัดกิจกรรมจักรยานเสือภูเขาเป็นประจำเกือบทุกเดือน ซึ่งดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) และกลุ่มจักรยานเสือภูเขา เพชรบูรณ์จึงทำให้การท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก และเป็นทางเลือกในการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย

แต่ที่ผ่านมการจัดกิจกรรมจักรยานเสือภูเขา ยังไม่ได้ดำเนินการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบผจญภัย และไม่มีรูปแบบกิจกรรมที่ชัดเจน รวมทั้งไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวผจญภัยที่แตกต่างกันไปตามความสามารถหรือความชำนาญ หรือตามจุดประสงค์ในการทำกิจกรรมเช่น เพื่อชมวิถีชีวิตของชุมชน ศึกษาศรัทธา หรือเพื่อผจญภัยและความท้าทาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนร่วมกัน เพราะในการออกแบบสถาปัตยกรรมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัย จำเป็นต้องได้รับการแบ่งเขตและการวางผังบริเวณอย่างเหมาะสม เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมท้าทาย และใกล้ชิดธรรมชาติ ทำให้ต้องมีการกำหนดมาตรการในการส่งเสริม และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ถูกต้องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและกำหนดเส้นทางในการขี่จักรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา
2. เพื่อกำหนดรูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดด้านต่าง ๆ ออกเป็น 3 ด้านดังนี้

ด้านพื้นที่

พื้นที่และชุมชนสำหรับการกำหนดเส้นทาง มี 2 ตำบลได้แก่ ตำบลทุ่งสมอ และตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ด้านประชากร

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในชุมชนตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบไปด้วยบุคลากร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ครูในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักวิชาการ จำนวน 8 คน กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ประชาชนในชุมชนตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ จำนวน ตำบลละ 10 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจากบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นผู้ที่มี

ส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้เส้นทางจักรยาน กลุ่มที่ 3 ได้แก่ นักท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาที่เข้าร่วมเดินทางในพื้นที่ที่กำหนด จำนวน 15 คน รวมทั้งหมด 43 คน

ด้านเนื้อหา

รูปแบบของกิจกรรม ในการขี่จักรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา มี 2 รูปแบบคือ เส้นทางในรูปแบบของการขี่เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน และ เส้นทางในรูปแบบของการขี่เพื่อการผจญภัยและความท้าทาย

1.4 นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวผจญภัย หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้ความเสี่ยงภัย ดันดัน เกิดความแปลกใหม่ และท้าทายประสบการณ์เพื่อฝึกทักษะความชำนาญของร่างกาย และได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยผ่านรูปแบบกิจกรรมที่ยากลำบากต่าง ๆ โดยการขี่จักรยานเสือภูเขา

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การกำหนดให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนในการกำหนดเส้นทางจักรยาน เสือภูเขา และกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา รวมทั้งร่วมแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมตัดสินใจและมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา

เส้นทางในการขี่จักรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา หมายถึง เส้นทางสำหรับการขี่จักรยานท่องเที่ยวผจญภัย 2 เส้นทางที่กำหนดขึ้นโดยชุมชนมีส่วนร่วม

รูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา หมายถึง รูปแบบของกิจกรรม ในการขี่จักรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ เส้นทางในรูปแบบของการขี่เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน และ เส้นทางในรูปแบบของการขี่เพื่อการผจญภัยและความท้าทาย

ชุมชน หมายถึง ประชาชน ในชุมชนตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา อาศัยศักยภาพของท้องถิ่นในด้านของพื้นที่สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ และวัฒนธรรมของชุมชน ในการบริหารจัดการและการออกแบบเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2548, online) สรุปไว้ว่า 1) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญ กับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม(Nature Based) ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านสภาพภูมิศาสตร์และด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักสำคัญว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้

ให้ดีที่สุด เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน 2) การท่องเที่ยวทุกประเภทต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Management Tourism) ในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ต้องพยายามจัดการท่องเที่ยวไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด 3) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิต เอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศ (Inclusive of Social and Culture Aspect) 4) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องให้การศึกษาค้นคว้าท่องเที่ยวและประชากรท้องถิ่น (Environmentally Educative) เพื่อเป็นการศึกษาที่ ต้องการหยั่งรากลึกลงในจิตสำนึกของแต่ละคนในอันที่จะถนอมไว้ซึ่ง สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา 5) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นว่าในการจัดการท่องเที่ยว นั้น ประชาชนในพื้นที่ต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจและสามารถได้รับประโยชน์จากกำไรของการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ (Benefit and Involvement of Local People) 6) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากมุมมองเชิงการตลาด มีจุดเน้นว่า ผลิตภัณฑ์คือ ทัวร์ (Tour) ต่าง ๆ นั้น ต้องเป็นทัวร์ที่มีลักษณะครบตามลักษณะที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1-5 มิใช่การนำเอาชื่อ Ecotourism ไปติดบนผลิตภัณฑ์เดิมเท่านั้น (Product Authentic) และ 7) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Tourist Satisfaction) นักท่องเที่ยวที่พึงพอใจจะกลับมาท่องเที่ยวอีก กิจกรรมที่เสนอต่อนักท่องเที่ยวต้องเป็นกิจกรรมที่ตรงหรือเกินความคาดหวังของนักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน
2. ได้แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน เพื่อ

สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบผจญภัยในจังหวัดเพชรบูรณ์

1.7 คำสำคัญ (keywords) ของโครงการวิจัย

การท่องเที่ยวผจญภัย, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, จักรยานเสือภูเขา, Mountain Bike
Adventure-tourism, Tourism management by community

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังนี้

- 2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว
- 2.2 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย
- 2.3 กิจกรรมจักรยานเสือภูเขา
- 2.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.5 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม
- 2.6 ข้อมูลพื้นฐานของตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ

2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับประเทศที่ไม่มีอุตสาหกรรมหนักเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวขึ้นประกอบไปด้วยธุรกิจโดยตรงและธุรกิจทางอ้อม หรือการสนับสนุนการบริการนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติถือได้ว่าเป็นสินค้าส่งออกที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ (Invisible Export) เป็นการซื้อขายเงินตราต่างประเทศ โดยการขายสินค้าคือ บริการต่าง ๆ ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศเพราะก่อให้เกิดอาชีพหลายแขนง นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นการพักผ่อนคลายความตึงเครียดและได้รับความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรม และยังเป็นการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง (มณฑาดี พูลเกิด, 2552)

นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) ไว้ดังนี้

แผ่นดิน อุ่นจะนำ (2552) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางจากที่อยู่อาศัย ตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจหรือก่อให้เกิดการกระทำความร่วมมือกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม จนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่างๆ

มณฑาดี พูลเกิด (2552) ได้กล่าวสรุปว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางออกจากที่พักเป็นการชั่วคราว เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เยี่ยมญาติ หรือวัตถุประสงค์อื่นใดที่ไม่ใช่ เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและผ่อนคลายความเครียดในยามว่าง หรือเมื่อเวลาที่ต้องการจะพักผ่อน ซึ่งอาจเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ และประสบการณ์จากการเดินทางท่องเที่ยวอีกด้วย

สุริย์ บุญญานุพงศ์ (2539:6 อ้างใน ณกฤษพงษ์ เดือนดาว , 2547) อธิบายว่า การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง ไม่ใช่เฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความ

สนุกสนานบันเทิง แต่หมายความว่ามีการเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนาเพื่อศึกษาความรู้ เพื่อการศึกษา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องด้วย ซึ่งโดยหลักการแล้วความหมายของการท่องเที่ยวจึงกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ คือ

- 1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (Temporary)
- 2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ (Voluntary)
- 3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือ

หารายได้

ซึ่งการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ได้ก็ต้องใช้จ่าย เป็นค่าที่พักและค่าอาหาร รวมทั้งของที่ระลึกต่าง ๆ ซึ่งรายได้อาจจะกระจายลงไปสู่ชุมชนด้วย แม้ว่าจะเป็นรายได้อะเลาะ ๆ น้อย ๆ แต่เมื่อรวมกันเป็นปริมาณมาก ๆ ก็เป็นรายได้สำคัญ ซึ่งจะกระตุ้นการผลิตหรือที่เรียกว่า Multiplier Effect ทางการท่องเที่ยว ซึ่ง เป็นลักษณะที่สูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าหรืออุตสาหกรรมอื่น ๆ

ชัยสิทธิ์ คำรงวงศ์เจริญ (2550) กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้เป็นประเด็นได้ดังนี้

1) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ โดยนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศชาติเช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศ คือ ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourism Expenditure) ที่ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งสามารถคำนวณรายได้จากนักท่องเที่ยว คือ จำนวนนักท่องเที่ยว x วันพักเฉลี่ย x ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย/วัน/คน

2) การท่องเที่ยวเป็นการแก้ปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงินของประเทศ กล่าวคือ ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาและประสบปัญหาสภาวะการขาดดุลการค้า และดุลการชำระเงิน เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาจะต้องพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้วในการนำเข้าสินค้าที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรและเทคโนโลยีต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการผลิตและการพัฒนาประเทศ ซึ่งสินค้าเหล่านี้มีมูลค่าสูงมากเมื่อเทียบกับมูลค่าส่งออกสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ประเทศกำลังพัฒนายังต้องพึ่งสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เพื่อกู้ยืมเงินมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวมูลค่านับแสนล้านบาทต่อปี จึงช่วยลดดุลการค้าได้อย่างมาก

3) การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีรัฐบาล คือนักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีต่าง ๆ เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ นักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีเมื่อซื้อสินค้าและบริการ และภาษีทางอ้อม เช่น ค่าธรรมเนียมในการใช้สนามบิน ค่าภาษีศุลกากร ค่าธรรมเนียมในการประทับตราหนังสือเดินทาง และธุรกิจอื่นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ภาษีกรมสรรพากร ภาษีหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น

จัดเก็บ ค่ารถ บริการต่าง ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมโรงแรม ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตจำหน่ายอาหาร สุราและเครื่องดื่ม เป็นต้น

4) การท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้ออกไปตามส่วนภูมิภาคของประเทศเนื่องจากการท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมาก ดังนั้นรายรับจากการท่องเที่ยวจึงกระจายออกไปสู่ประชาชนอย่างรวดเร็วทั้งระบบเศรษฐกิจ

5) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ประชาชนทั้งแรงงานทั่วไป (Unskilled) และแรงงานที่มีความชำนาญ (Skill) เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนของแรงงานสูงกว่าเครื่องจักร (Labour Intensive Industry)

6) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราอย่างกว้างขวาง ช่วยกระตุ้น การผลิต และการลงทุนในอัตราสูง ด้วยค่าทวีทางเศรษฐกิจ (Economic Multiplier) เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจอย่างยิ่ง เพราะนอกจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะมีผลโดยตรงต่อผู้จัดการที่พักและธุรกิจต่าง ๆ รวมทั้งสร้างงานสร้างอาชีพอีกมากมายแล้ว ผลทางอ้อมจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวยังทำให้รายได้ของแรงงานในธุรกิจท่องเที่ยวต่าง ๆ หมุนเวียนรับ-จ่ายต่อไปอีกหลายรอบ จนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของตัวเอง ยิ่งหมุนเวียนได้มากรอบเพียงใดก็ยิ่งทำให้มูลค่าของมันเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น

7) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัด (Limitless Boundary Industry) ไม่มีปัญหาเรื่องการผลิตและไม่มีการกำหนดโควตาการจำหน่าย กล่าวคือ การผลิตไม่ขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศ หรือเครื่องมือเครื่องมือโดยเฉพาะเจาะจงเหมือนเช่นการผลิตในสาขาอื่น ๆ การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละประเทศ แต่ละภูมิภาคของประเทศ และขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐบาลแต่ละประเทศที่จะใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของตน

2.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะเข้าเยี่ยมชมนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้กล่าวว่า การที่การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ ดังนี้

2.1.2.1 สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ฯลฯ อันเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเยี่ยมชม ถ้าไม่มีสิ่งดึงดูดใจแล้วนักท่องเที่ยวก็ไม่มีแรงจูงใจมาสถานที่นั้น

2.1.2.2 สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง สิ่งที่จะบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจ สะดวกและอยากมาท่องเที่ยวอีก หรือพักอยู่นานขึ้น เช่น ที่พัก

ร้านอาหาร การขนส่ง การสื่อสาร ไฟฟ้า น้ำประปา ร้านจำหน่ายของที่ระลึกและบริการนำเที่ยว เป็นต้น

2.1.2.3 การเข้าถึงพื้นที่ (Accessibility) หมายถึง การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงพื้นที่นั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง จะเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้ โดยมีปัจจัยคมนาคมที่สะดวก ก็จะมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปท่องเที่ยวมาก แต่ถ้าแหล่งท่องเที่ยวอยู่ไกลและไม่มีการคมนาคมเข้าถึงได้สะดวกเพียงพอก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นลดความสำคัญลง

นอกเหนือจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว องค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะชักนำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว เพราะการตลาดการท่องเที่ยวหมายถึง ความพร้อมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธีคือ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ เป็นต้น องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการท่องเที่ยว ซึ่งผู้เกี่ยวข้องต้องพิจารณาในปัจจัยต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับรูปแบบลักษณะการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันไป เช่น การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว หรือการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงต้องมีการบริหารจัดการให้เหมาะสม (โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ,2541)

2.1.3 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวส่งผลกระทบทั้งในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวของการท่องเที่ยวมีดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

ผลกระทบในด้านบวก

2.1.3.1 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้มาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่นดีขึ้น เกิดจากการกระจายรายได้ การกระจายโอกาสการจ้างงานไปสู่คนในท้องถิ่นมากขึ้นทั้งทางตรง เช่น การจ้างงานบุคลากรของธุรกิจต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคือ พนักงานโรงแรม พนักงานขนส่ง พนักงานบริการนำเที่ยว พนักงานบริการให้เช่าสินค้าและบริการต่าง ๆ และทางอ้อม เช่น คนส่งหนังสือพิมพ์ให้กับโรงแรม พนักงานเก็บค่าไฟฟ้า เกษตรกรผู้ผลิตอาหาร พนักงานธนาคาร ฯลฯ

2.1.3.2 ความสะดวกสบายจากการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ อันเกิดจาก

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลพลอยได้ที่สำคัญต่อคนในท้องถิ่นที่สามารถจะได้ใช้ความสะดวกสบาย เหล่านั้นพร้อม ๆ กับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ตำรวจ รถยนต์โดยสาร ฯลฯ

2.1.3.3 การท่องเที่ยวช่วยลดปัญหาการอพยพของประชากรสู่เมืองหลวง ซึ่งโดยธรรมชาติของคนทั่วไป หากสามารถสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพในบ้านเกิดของตนก็จะไม่ย้ายถิ่นฐาน และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเปิดโอกาสในการประกอบอาชีพรายย่อยให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นการประกอบอาชีพโดยอิสระ เช่น การขายอาหาร ของที่ระลึก หรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้น

2.1.3.4 การนำทรัพยากรที่เหลือใช้มาแปรรูปและการส่งเสริมฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การนำเศษวัสดุประเภทไม้มาใช้ในการทำของที่ระลึก หรือการประกอบสิ่งประดิษฐ์เพื่อใช้ตกแต่งอาคารสถานที่ และการนำผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ มาพัฒนาและจำหน่ายให้เป็นสิ่งของที่ระลึก

ผลกระทบในด้านลบ

2.1.3.5 การบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์/พื้นที่สาธารณะ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่เขตสงวนและเขตอนุรักษ์ รวมไปถึงพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ของร้านอาหาร โรงแรม สถานที่ประกอบการ เพื่อนำพื้นที่มาเปลี่ยนแปลงสภาพเพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว

2.1.3.6 ปัญหาน้ำทิ้ง ส่วนใหญ่มาจากสถานที่พักแรม ร่องลงมาเป็นน้ำทิ้งจากร้านอาหาร และสถานบริการ ในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำใกล้เคียง หรือแม้กระทั่งมีการต่อน้ำเสียจากห้องสุขาลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะโดยตรง โดยไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อน

2.1.3.7 ปัญหาขยะมูลฝอย แหล่งท่องเที่ยวทุกที่มีปัญหา ด้านขยะมูลฝอยในระดับแตกต่างกันออกไป ทั้งในเรื่องการจัดเก็บ ขยะที่ไม่ทั่วถึง หรือไม่มีการจัดเก็บทำให้มีขยะตกค้าง หรือการทิ้งขยะในที่ที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยว หรือผู้ประกอบการที่ไม่มีจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมทิ้งขยะไม่เป็นที่มากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยจะสังเกตได้จากการเศษภาชนะพลาสติก เช่น ขวดน้ำ กล่องโฟม ถูชนมขบเคี้ยวตามข้างทาง หรือแม้กระทั่งตามเส้นทางเดินต่าง ๆ

2.1.3.8 มลภาวะทางเสียง ส่วนใหญ่เกิดจากการใช้ยานพาหนะ หรือเกิดจากการใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้า การเล่นเครื่องดนตรีของสถานบริการ หรือจากเรือโดยสารและกีฬาทางน้ำ

2.1.3.9 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากชาวไร่ ชาวนา มาทำงานด้านการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดปัญหาผลผลิตการเกษตรลดลง ในขณะที่ความต้องการเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาร่วมกันร่วมใช้ ราคาสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น

2.1.3.10 ด้านสังคม

2.1.3.10.1 ความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวมีสิทธิ ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านที่เป็นต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่เคยโอ้อวดอารี มีความเป็นมิตรไมตรีต่อกันนักท่องเที่ยว

2.1.3.10.2 เกิดปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น

2.1.3.10.3 นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นปัญหาของ

สังคม เช่น การบริการทางเพศ การเสพยาเสพติด ฯลฯ

นักท่องเที่ยวที่มีความต้องการที่จะได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายจากการประกอบกิจกรรมในแหล่งนันทนาการ และปัจจัยที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ ที่ตนเองคาดหวังหรือต้องการ จากการเข้าไปประกอบกิจกรรมในแหล่งนันทนาการ คือ สภาพแวดล้อมด้านนันทนาการ (recreation setting) ซึ่ง ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ เช่น คุณลักษณะของพื้นที่ สภาพแวดล้อม และการเข้าถึง เป็นต้น 2) ด้านสังคม เช่น โอกาสในการพบปะผู้คน และ 3) ด้านการจัดการ เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และกฎระเบียบ เป็นต้น โดยจะเป็นตัวกำหนดความหลากหลายของกิจกรรมนันทนาการ ความหลากหลายของประสบการณ์ทางด้านนันทนาการ ที่ผู้ใช้ประโยชน์จะได้รับ และเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างความต้องการการใช้ประโยชน์กับความสามารถในการจัดการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความพึงพอใจและประสบการณ์ที่หลากหลายของผู้ใช้ประโยชน์จะขึ้นอยู่กับฝ่ายจัดการพื้นที่ ที่จะนำข้อมูลจากผู้ใช้ประโยชน์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน กฎระเบียบ และนโยบายของพื้นที่ มาใช้ประโยชน์ ในการเปลี่ยนแปลง หรือคงไว้ซึ่งลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคม รวมถึงลักษณะด้านการจัดการที่มีความเหมาะสมสำหรับแต่ละพื้นที่ เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้ใช้ประโยชน์ และฝ่ายจัดการพื้นที่ (Clark and Stankey, 1979 อ้างใน นฤชิต ดีพร้อม, 2549)

2.2 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) ได้กำหนดว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาความตื่นเต้นและแปลกใหม่ ในสภาพธรรมชาติที่ห่างไกลความเจริญและมีความลำบากในการเข้าถึง เช่น การเดินป่า การปีนเขา จัดอยู่ในประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประเภทผจญภัย ซึ่งจำแนกตามระดับความสนใจในธรรมชาติ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผจญภัยเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ (soft adventure tourism) จะมีกิจกรรมค่อนข้างชัดเจน คือ มีเป้าหมายหลักในการได้มีโอกาสประกอบกิจกรรมที่มีความท้าทาย หรือเสี่ยงภัย การใช้พลกำลัง การได้รับความสนุกเพลิดเพลิน ส่วนเป้าหมายรองคือ การได้ชื่นชมธรรมชาติ การเรียนรู้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมการล่องแก่ง พายเรือแคนู คายัก และปีนหน้าผา เป็นต้น

สุรเชษฐ์ เชมฐมาส (2535 อ้างใน นฤชิต ดีพร้อม, 2549) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure tourism) หมายถึง การเดินทางโดยนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการเข้าร่วมกิจกรรมที่อาศัยความทรหดอดทน เสี่ยงภัย ตามสถานที่ห่างไกลที่มีชื่อเสียงด้านความงาม และองค์ประกอบของธรรมชาติ

กิจกรรมผจญภัย (adventure activities) เป็นกิจกรรมที่ผู้ประกอบกิจกรรมได้สัมผัสกับสถานการณ์ที่ตนเองไม่รู้ ไม่คาดคิด ได้สัมผัสกับความตื่นเต้นท้าทาย ความเสี่ยง ทำให้รู้สึกว่าได้รับคุณค่าจากประสบการณ์ที่ได้พบเจอ เช่น ได้พัฒนาทักษะในการประกอบกิจกรรม การได้ประยุกต์ใช้ทักษะที่ตนเองมีกับกิจกรรมที่ทำ ซึ่งความรู้สึกได้ผจญภัยจะไม่เท่ากัน จะแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ การรับรู้ส่วนบุคคล ทักษะ อารมณ์ สภาพร่างกาย เป็นต้น (Swabrooke et al., 2003)

ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบผจญภัย หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมชื่นชอบเข้าร่วมกิจกรรมที่อาศัยความทรหดอดทน เสี่ยงภัยตามสถานที่ห่างไกล ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ มีชื่อเสียงด้านความงามและองค์ประกอบของธรรมชาติ

2.2.1 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบผจญภัย

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545) กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบผจญภัยไว้ว่าประกอบด้วย

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษให้ความตื่นเต้นท้าทายความสามารถของมนุษย์และชวนให้ทดลองทำเมื่อเข้าไปเที่ยว
2. มีบริการอำนวยความสะดวกพร้อม บางแห่งที่ไม่พร้อมนั้น นักท่องเที่ยวต้องไปแคมป์ปิ้ง
3. มีครูฝึกรับผิดชอบการแนะนำและดูแลความปลอดภัย
4. เป็นการจัดการที่มีมาตรการรักษาความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน
5. เป็นการจัดการที่มีการกำหนดนโยบายแผนงานและแผนปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว ทั้งระยะสั้นและระยะยาว
6. นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน ตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย ปลอดภัย มีความทรงจำและประสบการณ์ใหม่

2.3 กิจกรรมจักรยานเสือภูเขา

กิจกรรมจักรยานเสือภูเขา เป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมนันทนาการกลางแจ้งประเภทอื่น ๆ ซึ่งใช้ฐานทรัพยากร สภาพแวดล้อม และสภาพภูมิประเทศคล้ายกับกิจกรรมนันทนาการอื่น ๆ จักรยานเสือภูเขา หรือมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งคือ จักรยานเมาเท่นไบค์ มีชื่อย่อว่า MTB (mountain bikes) และมีอีกคำย่อหนึ่งคือ ATB (all terrain bikes) ซึ่งในปัจจุบันจะนิยมใช้คำว่า ATB มากกว่า เนื่องจากมีความหมายที่ครอบคลุมจักรยานประเภทนี้มากที่สุด แต่ในประเทศไทยยังคงนิยมใช้คำว่า เมาเท่นไบค์ (บริษัท

โปรไบค์, 2548) โดยที่จักรยานเสือภูเขาสามารถแบ่งออกได้ 2 แบบ ตามลักษณะรูปลักษณะของผลิตภัณฑ์และลักษณะการใช้งาน

1. แบ่งตามลักษณะรูปลักษณะของผลิตภัณฑ์ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 จักรยานเสือภูเขาแบบไม่มีระบบกันสะเทือน (rigid bike) เป็นจักรยานรูปทรงดั้งเดิม คือเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมสองชิ้นมาประกอบกัน จักรยานประเภทนี้มีลักษณะเด่น คือมีความคล่องตัวสูงมาก และมีน้ำหนักเบา

1.2 จักรยานเสือภูเขาแบบมีระบบกันสะเทือน (hard tail bike) มีลักษณะคล้ายกับจักรยานประเภทไม่มีระบบกันสะเทือน แตกต่างตรงที่มีระบบกันสะเทือนด้านหน้า (suspension fork)

1.3 จักรยานเสือภูเขาแบบมีระบบกันสะเทือนหน้า-หลัง (full suspension bike) รถประเภทนี้ได้รับการปรับปรุงเสริมจุดที่รถทั้งสองประเภทแรกไม่มี คือ ความสะดักสบายในการขับขี่ ความนิ่มนวลในขณะปั่น และความคล่องตัวสูง อีกทั้งยังเพิ่มสมรรถนะในการควบคุมรถให้มั่นคงยิ่งขึ้นในเส้นทางแบบวิบาก (off-road) รูปลักษณะของรถประเภทนี้มีจุดเด่นคือ ระบบกันสะเทือนที่มีอยู่ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง (shock absorber) จะต่างกันเพียงรูปแบบของการติดตั้งและตำแหน่งของระบบกันสะเทือนหลังเท่านั้น ส่วนหลักการและการทำงานจะเป็นแบบเดียวกันทั้งหมด คือดูดซับแรงกระแทก

ซึ่งรถทั้งสามประเภทดังกล่าวจะมีระบบขับเคลื่อนหรือเกียร์ช่วยผ่อนแรงในการขับขี่ในเส้นทางที่มีความลาดชัน ซึ่งมีตั้งแต่ 18-27 ระดับ คือมีจานหน้า (chainwheel or chainring) 3 ใบ และเฟืองหลัง (freewheel) 6-9 เฟือง

2. แบ่งตามการใช้งาน บริษัทผู้ผลิตจักรยานเสือภูเขาได้ทำการคิดค้นออกแบบรถตามลักษณะการใช้งาน ซึ่งในการจำแนกแบบนี้จะมีทั้งประเภทที่ไม่มีระบบกันสะเทือน มีระบบกันสะเทือนหน้าเพียงอย่างเดียว และมีระบบกันสะเทือนหน้า-หลัง โดยเน้นที่ประเภทของการใช้งานเป็นหลัก คือ

2.1 จักรยานประเภทครอสคันทรี่ (cross country bikes) จักรยานที่ใช้กันส่วนมากในขณะนี้จะเป็นประเภทครอสคันทรี่ ซึ่งสามารถขี่ไปตามเส้นทางวิบาก ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการท่องเที่ยวหรือแข่งขัน ซึ่งสามารถใช้รถลักษณะนี้ได้เป็นอย่างดี มีทั้งแบบไม่มีระบบกันสะเทือน มีระบบกันสะเทือนหน้าเพียงอย่างเดียว และมีระบบกันสะเทือนหน้า-หลัง จุดเด่นของรถจักรยานประเภทนี้คือ ระบบกันสะเทือนจะสามารถยุบตัวอยู่ในช่วงระหว่าง 70-100 มม. มีน้ำหนักโดยเฉลี่ยอยู่ในช่วง 9-14 กิโลกรัม มีระบบขับเคลื่อนหรือเกียร์ช่วยผ่อนแรงในการขี่ขึ้นทางชัน

2.2 จักรยานประเภทดาวน์ฮิลล์ (downhill bikes) เป็นจักรยานที่มีระบบกันสะเทือนที่สามารถดูดซับแรงสั่นสะเทือนได้มากกว่ารถประเภทอื่นถึงสองเท่า คือประมาณ 200 มม. ใช้สำหรับขี่ลงเขา ซึ่งสามารถขี่ลงเขาได้ด้วยความเร็วสูง มีโครงสร้างที่ใหญ่ แข็งแรงกว่า เพื่อรองรับแรงกระแทกที่มีสูงกว่าลักษณะการขี่

ประเภทอื่น ๆ มีระบบขับเคลื่อนเพียง 7-9 ระดับ คือจานหน้า 1 จาน และเฟืองหลัง 7-9 เฟือง น้ำหนักโดยเฉลี่ยอยู่ในช่วง 18-25 กิโลกรัม

2.3 จักรยานประเภทฟรีไรด์ (free ride bike) เป็นจักรยานที่ผลิตขึ้นมาเพื่อสนองตอบผู้ขี่ที่ชอบประเภทครอสคันทีร์และดาวน์ฮิลล์ คือจะเป็นการผสมผสานรถทั้งสองแบบเข้าด้วยกัน คือ มีระบบดูดซับแรงกระแทก มีระยะขยุบตัวประมาณ 200 มม. มีโครงสร้างที่แข็งแรง มีระบบเกียร์ช่วยผ่อนแรงเท่ากับจักรยานประเภทครอสคันทีร์

ปัจจัยที่ทำให้นักขี่จักรยานเสือภูเขาเกิดความพึงพอใจ และได้รับประสบการณ์ที่ตนเองคาดหวัง จะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่ในเส้นทางว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการ และประสบการณ์ที่ตนคาดหวังได้หรือไม่ ซึ่ง Cessford (1995 อ้างใน นฤชิต ดีพร้อม, 2549) ได้อธิบายและจัดแบ่งสภาพแวดล้อมด้านของเส้นทางจักรยานเสือภูเขาออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านกายภาพ (physical setting) สามารถแบ่งเป็น

1.1 สภาพแวดล้อมด้านภูมิทัศน์ (landscape setting) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับสภาพพื้นที่โดยรวมของเส้นทางจักรยานเสือภูเขาที่ผู้ประกอบการเข้าไปประกอบกิจกรรม เช่น เส้นทางที่ผ่านป่าธรรมชาติ (native forest) เส้นทางที่ผ่านสวนป่า (plantation forests) เส้นทางที่ผ่านแปลงพืชสวนของชาวบ้าน (plantation) เส้นทางที่ผ่านป่าสน (pine forest) เส้นทางที่ผ่านพื้นที่เลี้ยงสัตว์มีลักษณะเปิดโล่ง (open farmland)

1.2 ประเภทเส้นทาง (track type) คือ ประเภทของเส้นทางจักรยานเสือภูเขา ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้ เส้นทางเดี่ยว (single track) เส้นทางที่ใช้ร่วมกับรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อ/จักรยานยนต์วิบาก (4 WD track) เส้นทางแนวกันไฟ (firebreak track) เส้นทางที่เป็นกรวดบดอัดแน่น (gravel roads) เส้นทางที่เป็นถนนลาดยาง (sealed roads) เป็นต้น

1.3 สภาพเส้นทาง (track condition) คือ สภาพองค์ประกอบอื่นๆ ที่อยู่ในเส้นทางและมีผลต่อการประกอบกิจกรรมจักรยานเสือภูเขา เช่น หิน รากไม้ ท่อน้ำ ลำธาร หล่ม หลุม ทราช โคลน ร่องน้ำ กิ่งไม้ ใบไม้ และความลาดชันของเส้นทาง เป็นต้น

2. ด้านสังคม (social setting) คือ โอกาสในการพบปะกับผู้ใช้ประโยชน์คนอื่น ๆ ขณะประกอบกิจกรรมจักรยานเสือภูเขา เช่น นักเดินป่า นักดูนก นักขี่จักรยานยนต์วิบาก และนักขี่จักรยานคนอื่น ๆ เป็นต้น

3. ด้านการจัดการ (managerial setting) เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในเส้นทาง กฎระเบียบต่าง ๆ รวมถึงความคิดเห็นและทัศนคติที่มีผลต่อการจัดการ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบและกิจกรรมการขี่จักรยานเสือภูเขา มีปัจจัยที่ควรคำนึงถึงคือสภาพแวดล้อมทางนันทนาการ ซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกลักษณะของพื้นที่และการจัดการ รวมทั้งยังมี

ผลต่อประสิทธิภาพนั้นหนาแน่นกว่าที่ผู้จัดกรยานเสียเขา จะได้รับจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านการจัดการ

2.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ว่า หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ส่วน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 7) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน

Cleverdon และ WTO (อ้างถึงใน กฤติยา จักรสาร., 2545) ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสให้ถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยการจัดการท่องเที่ยวมีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ด้วยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมต้องปรับสภาพการจัดการเพื่อให้สอดคล้องกับยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป จึงมีขอบเขตการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ

2.4.1.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้

2.4.1.2 มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ

2.4.1.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจได้ไม่เสื่อมคลาย

2.4.1.4 กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ

2.4.1.5 ต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและบำรุงรักษาทางด้านกิจกรรมและการบริหาร ภายใต้บริบทของชุมชน สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ทั้งนี้ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบ ต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสมและเท่าเทียมกัน เพื่อ

ร่วมกันปกป้องและสงวนรักษาเป็นมรดกสืบทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างยั่งยืนซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น อย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความยั่งยืนทางด้านการเศรษฐกิจ (Economic Sustainability)

1.1 การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการเติบโตเร็วไปอาจทำให้รองรับนักท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ไม่พร้อม ไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพแรงงานและการให้บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่พึงพอใจ ขาดความนิยม ไม่เดินทางมาท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว

1.2 การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคการเกษตร การกลั่นกรอง การอุตสาหกรรม

1.3 การเติบโตที่ต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เป็นผลทำให้เงินตรารั่วไหลออกไปนอกประเทศ

2. ความยั่งยืนทางด้านการสังคม (Social Sustainability)

2.1 การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากและรวดเร็วเกินไป มีผลกระทบรุนแรงต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

2.2 การใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหราหรืออย่างอิสระเสรี ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่ง ๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อทรัพย์สินเงินทอง หรือความสำราญที่หาได้ง่าย ๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

2.3 อาชีพขายบริการทางเพศทั้งหญิงและชาย การขายยาเสพติด การละทิ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาจนำไปสู่ความล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวว่าเป็นตัวการทำให้สังคมเสื่อม ซึ่งบางครั้งอาจจะสะท้อนออกมาในรูปของการกระทำที่รุนแรงต่อนักท่องเที่ยว

3. ความยั่งยืนทางด้านการสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

3.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่าหรือความเป็นตัวต้นกำเนิดของกิจกรรมการท่องเที่ยว นั่น ๆ เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป ความแออัดยัดเยียด ความสกปรก เป็นต้น

3.2 การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคการก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเล การสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ ฯลฯ

3.3 การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรทาง

ธรรมชาติเกิดความแปรปรวน

3.4 การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป

3.5 กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ของเสีย น้ำเสีย อาหารเหลือ ขยะ ฯลฯ ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมากมาย

2.4.2 หลักการและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่ประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืน (Globe'90 Conference) (WTO, 1997 อ้างถึงใน กานต์พิชชา สุริคุณาพงษ์, 2545) ได้กำหนดหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 10 ประการคือ

2.4.2.1 การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainably) คือ การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอเพียงต่อความจำเป็นเท่านั้น และมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

2.4.2.2 การลดการบริโภคที่มากเกินไปและความจำเป็น และการลดของเสีย (Reducing Over Consumption and Waste) คือการบริโภคแต่เพื่อความพอเพียง เพื่อจำกัดปริมาณของเสียและปริมาณการใช้จ่าย

2.4.2.3 การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) คือการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาระบบนิเวศและความงดงามของวัฒนธรรมให้คงอยู่

2.4.2.4 การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปในแผนการพัฒนา (Integrating Tourism into Planning) คือ การนำเอาการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปในแผนการพัฒนาของชาติ และแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้มีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment-EIA) เพื่อให้เกิดการขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาวต่อไป

2.4.2.5 การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economics) คือ การส่งเสริมและรองรับทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงราคา และการพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

2.4.2.6 การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น (Involving Local Communities) คือ การที่ประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างพร้อมเพรียงและเต็มกำลัง ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันแล้ว ยังเป็นการสร้างมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวได้

2.4.2.7 การปรึกษากันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และรัฐ หรือมหาชน (Consulting Stakeholders and the Public) คือการพูดคุย ปรึกษาหารือ ประชุมและระดมพลังความคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน ผู้ประกอบการ และองค์กรอื่น ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกัน

กำหนดทิศทางการดำเนินงาน และป้องกันความผิดพลาดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และศักยภาพในการประสานงานเพื่อป้องกันความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

2.4.2.8 การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) คือ การฝึกอบรมบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดมาตรฐานในการบริการ การท่องเที่ยว

2.4.2.9 การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) คือ การเตรียมข่าวสารข้อมูลที่ต้องการ พร้อมเพรียง และเป็นประโยชน์เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยว และช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดความพอใจ

2.4.2.10 การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) คือ การวิจัยติดตามผลตรวจสอบด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ให้กับ แหล่งท่องเที่ยวกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

นอกจากหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงก็คือองค์ประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 อ้างถึงใน กานต์พิชชา สุริคุณาพงษ์, 2545) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน คือ

1. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้้นำความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ

ในการที่จะดำเนินการตามองค์ประกอบหลักดังกล่าวข้างต้นนั้นให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลได้ จำเป็นต้องดำเนินการด้วยการผสมผสานคุณสมบัติหลักของการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3 ปัจจัย ได้แก่

- 1) คุณภาพ (Quality) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว ต้องเพิ่มคุณภาพชีวิตของชุมชน และต้องยืนหยัดคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

2) ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องสามารถทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ไม่เสื่อมค่า ทำให้วิถีวัฒนธรรมของชุมชนคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยสามารถนำความพึงพอใจมาสู่นักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

3) ความสมดุล (Balance) หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ทำให้เกิดความพอดี หรือดุลยภาพต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การรักษาสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น โดยความร่วมมือของทุกฝ่ายเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง

นอกจากนั้น บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้นำเสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมประเพณี
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และ สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

ส่วน หลักการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น อุษาวดี พูลพิพัฒน์ (2545) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable)ทั้งในส่วนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเน้นการทำธุรกิจในระยะยาว
2. การลดการบริโภคที่เกินความจำเป็นและการลดของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย
3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (Maintaining Diversity) สังคม และวัฒนธรรม จะช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในอนาคต
4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว

5. การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมในท้องถิ่น(Supporting Local Economic)โดยคำนึงถึงราคาและพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

6. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น(Involving Local Communities) ในด้านการจัดการผลตอบแทนของประชาชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและการจัดการการท่องเที่ยว

7. การประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง (Consulting Stakeholders and the Public) เพื่อลดข้อขัดแย้งและร่วมแก้ปัญหา

8. เป็นการฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ เพื่อยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9. ข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งสร้างความเข้าใจในการเคารพต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) อีกทั้งเป็นการช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

10. การวิจัยและติดตามผล (Undertaking Research) เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นอกจากนี้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ (อุษาวดี พูลพิพัฒน์ผล, 2545)

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และความต่อเนื่องของวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถมอบประสบการณ์นันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) หมายถึงการเน้นคุณภาพของสามส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) หมายถึงความสมดุลระหว่างความต้องการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร

Bhatia (1983 อ้างถึงใน รัฐติดยา หิรัณยหาค , 2544) กล่าวว่าหลักการสำหรับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนจะมีประโยชน์อย่างมาก หากตั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ โดยขั้นตอนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอาจกระทำได้ดังนี้

1. ศึกษาถึงอุปสงค์และอุปทานของนักท่องเที่ยว
2. ตั้งวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. การวางแผนด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่
4. สำรวจความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐาน
5. วางแผนการใช้งบประมาณในการพัฒนา
6. วางแผนการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่
7. จัดโครงสร้างการบริหารและจัดการ
8. การตลาดและโฆษณาประชาสัมพันธ์
9. ติดตามตรวจสอบความก้าวหน้า
10. กำหนดช่วงเวลาในการพัฒนา

สำหรับปัจจุบันและอนาคต โดยลักษณะ 6 ประการที่ประกอบขึ้นเป็นแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจัง ก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่
2. ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ทั้งนี้ควรผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้น ๆ
4. ควรสนับสนุนให้มีการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย
5. การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่สามารถนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุดเพื่อประโยชน์ในระยะยาวของชุมชน
6. ควรมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูงสุดให้กับคนในท้องถิ่น

จากหลักการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การวางแผน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องอาศัยกระบวนการวางแผนและการดำเนินงานเป็นขั้นตอน โดยต้องอาศัยแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของ

นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นควบคู่กันไป โดยที่ท้องถิ่นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ และยังคงเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้ รวมทั้งได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมในระยะเวลาที่ต่อเนื่องจากปัจจุบัน จนถึงอนาคต

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนในประเด็นสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (สินธุ์ สโรบล, 2546) ซึ่งมีฐานคิดว่าชาวบ้านทุกคนเป็น เจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอา ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น

พจนา สวนศรี (2546 อ้างในมณฑาทิ พูลเกิด, 2552) กล่าวว่าเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน และมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง

สินธุ์ สโรบล (2546) ได้เสนอว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ฐานการพัฒนาที่แท้จริงนั้นต้องมาจากชุมชนและประชากรในชุมชนใช้ฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ซึ่งฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนดังกล่าวนี้ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ (Natural Resources Capital) ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture Capital) ทุนทางภูมิปัญญา (Wisdom Capital) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) และเห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงต้องเป็นการ พัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ต้องทำให้วิถีชีวิตมีความเป็นอยู่อย่างอิสระและมีศักดิ์ศรีชดเชยกันต้องคำนึงถึงการจัดสรรประโยชน์จากทรัพยากรให้เป็นธรรมด้วยการกระจายไปสู่พื้นที่ที่มีความขาดแคลนอย่างทั่วถึง การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงความพร้อมของชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกระจายรายได้และการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว สิ่งสำคัญที่ชุมชนต้องคิดเมื่อต้องการจัดการการท่องเที่ยวคือ สร้างชุมชนให้มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีทรัพยากรที่ผลิตได้เอง และมีองค์การที่เข้มแข็ง ภายใต้แนวคิดจากระดับล่างขึ้นสู่บน (Bottom up community basis) ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการของหน่วยงานของรัฐ อย่างไรก็ตามหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่สนับสนุนและให้คำแนะนำโดยเฉพาะด้าน

การตลาด ทั้งนี้ชุมชนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของทรัพยากร กิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดที่ได้มาตรฐาน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนต้องวางแผนการพัฒนาให้เหมาะสม จัดรูปองค์กรและการบริหารที่ดีฝึกอบรมบุคลากรให้พร้อม สร้างความเข้าใจกันอย่างสม่ำเสมอ มีการดำเนินการภายใต้คณะกรรมการและหาจุดเด่นในท้องถิ่นนำเสนอให้นักท่องเที่ยว

Fennell (1999 อ้างในมณฑาดี พูลเกิด, 2552) สรุปไว้ว่าคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่ไม่ช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุด ด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็น ที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันกับคนในชุมชน ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าว จะต้องประกอบไปด้วย 5 ประการ ได้แก่

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชน ในฐานะการเปิดให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ โดยไม่ต้องผ่านนายหน้า ทำให้เกิดการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชน
2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริงไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนสร้างเพื่อสมาชิกในชุมชน ไม่ใช่เพื่อนักท่องเที่ยว
3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนอันเนื่องมาจากความพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตกเข้ามาสู่ชุมชน
4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว
5. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีงามระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ และภูมิภาค ที่ล้วนอยู่ภายใต้ความหลากหลายวัฒนธรรม โดยการท่องเที่ยวชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม และไม่มองว่าใคร "เจริญกว่า" และใคร "ด้อยกว่า"

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545) ได้จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของไว้ดังนี้

1. แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ป่าเขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล
2. แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถานที่สวยงาม

3. พิพิธภัณฑสถาน
4. งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (12 เดือน)
5. ภูมิปัญญาพื้นบ้านวิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน
6. ไร่ นา สวน เกษตรต่างๆ และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่างๆ
7. บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวและบริการอย่าง

มีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหารและบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ ท้องถิ่น หรือวิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น

ซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น หากนำทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาจัดรูปแบบการท่องเที่ยวก็จะเป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท รวมทั้งอาจจะจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายได้อีก เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงกีฬา และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละรูปแบบก็ยังสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (Tourism activities) ได้หลากหลายเช่นกัน เช่น การท่องเที่ยวเดินป่า การปีนเขา การขี่จักรยานท่องเที่ยว การล่องแก่ง เป็นต้น

พจนาน (2546 อ้างในมณฑาดี พูลเกติ ด, 2552) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ซึ่งผู้ที่นำแนวความคิดนี้ไปปฏิบัติควรต้องทำความเข้าใจถึงเบื้องหลัง ความคิด หลักการ ความหมายและ องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นไม่ได้เป็นเพียง ผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยว (Tourism Product) ซึ่งเมื่อถูกผลิตขึ้นแล้วจะหมุนไปตามกลไกการตลาดและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หากแต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการพัฒนาชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น จากนั้นได้เสนอหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Principles) เพื่อเป็นการช่วยให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนคือ ชุมชนเป็นเจ้าของ ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง ส่งเสริมความภาคภูมิใจของตนเอง ยกระดับคุณภาพชีวิต มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมของท้องถิ่น และมีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

การบูรณาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้วิธีการบูรณาการ ภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนา ด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการผสมผสานการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมสำหรับมิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

มิติด้านเศรษฐกิจมุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวโดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและยุติธรรม และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นพ้องต้องกันที่จะนำฐานทรัพยากร การท่องเที่ยวที่มีอยู่ ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถานที่ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือ ระดมความคิด สร้างฉันทานุมัติกันว่าการพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างแท้จริงและชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด

ส่วนมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมมุ่งใช้กิจกรรมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปของการตั้งกลุ่มให้ข้อมูลด้าน การท่องเที่ยว การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา ทั้งนี้ควรยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติและความสามารถในการรองรับทางสังคม วัฒนธรรม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มีการผสมผสานการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

สำนักกองทุนทรัพยากรกองทุนการวิจัย (สินธุ์ สโรบล, 2546) ได้สรุปว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องมีลักษณะดังนี้คือเป็น การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอันหลากหลายของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของทรัพยากรอันหลากหลาย อีกทั้งตั้งอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม อัตลักษณ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีวิถีชีวิตและประเพณีแตกต่างกันออกไป การเคารพต่อความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่นโดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนท้องถิ่นมีสำนึกและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และวัฒนธรรม ประเพณีของตน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจว่ามีความสวยงามและมีคุณค่า

อย่างไร้ส่วนร่วมไปถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม ประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนควรพิจารณาตามแนวคิดที่เน้น การจัดการที่มีความรับผิดชอบ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตโดยเน้นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกันซึ่งไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ ภายใต้หลักการที่ว่าผู้ที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษานั้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในลักษณะเป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวกับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น รวมทั้งมีความพยายามในการนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะเป็นการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปในวงกว้าง ไม่เพียงแต่ในชุมชนเท่านั้นหากรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญของการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เข้าร่วมขบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทำการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม และได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำของคนอีกด้วย (มณฑาดี พูลเกิด, 2552)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรม

สำหรับ การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรมนี้ มุ่งเน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษาทั้งนี้การท่องเที่ยวอาจสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกของชุมชนในฐานะภายใต้บริบทของสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรมกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่ผูกโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งการจรรโลงสร้างสรรค์ความเป็นธรรมภายในสังคม และการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้การเอารัดเอาเปรียบของบริษัทยาที่มาจากภายนอก

การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่อาจจำกัดอยู่แต่เพียงชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่งอย่างโดด ๆ ได้ แต่อาจมีการรวมตัวกันของชุมชนหลาย ๆ แห่ง สร้างเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อให้

การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเป้าหมายในการ ให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการท่องเที่ยว องค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และหมายรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน โดยมีจุดมุ่งหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยในทางปฏิบัติท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการควบคุม การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้อาจเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้าจนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่นและอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นความพยายามจะแสดงให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติ แวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังดำเนินอยู่ และกำลังจะดำเนินการต่อไปนั้นเป็นเครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือก เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณีอันหลากหลายของ ชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหลากหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจของชุมชน การจัดการทรัพยากรของชุมชน ทางเลือกในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงในชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การที่ภาคเอกชนบางแห่งบางจังหวัด ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการ การท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว และบางครั้งได้มีผลกระทบต่อการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการการท่องเที่ยวของตน จึงมีความจำเป็นที่จะมีการกำหนดบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ให้เข้ามามีบทบาทสำคัญร่วมกับชุมชนในการจัดการและหารูปแบบของการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนท้องถิ่น อันจะ

มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น

2.5 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนา เพราะการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน มีความร่วมมือร่วมใจในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และดำเนินการร่วมกัน ในการเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อปรับปรุงสภาพทางสังคมในชุมชน หรือเป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ปัญหาที่ตนประสบอยู่ และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน ช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของ ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆที่วางไว้ดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวได้ จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการพัฒนาใดๆ ก็ตาม หากประชาชนมีความรู้สึกว่าได้เป็นเจ้าของและไม่ได้ลงมือทำกิจกรรมของตนเองแล้ว กิจกรรมนั้นก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ แต่หากว่าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีส่วนร่วมก็จะมองเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้เป็นอย่างดี และมีผลให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ในระยะยาวโดยไม่ต้องพึ่งพาภาครัฐหรือภาคเอกชนต่อไป (มณฑาดี พูลเกิด, 2552)

ภราเดช พยัคชีเชียร (2542) กล่าวว่า ในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความจำเป็นที่สุด คือ การสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน เสริมสร้างในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม องค์ความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างความอ่อนด้อย ถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคงและก้าวหน้า นอกจากนั้นธุรกิจการท่องเที่ยวต้องนำรายได้กลับคืน แก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินธุรกิจและชุมชนท้องถิ่น จึงจะเกิดความยั่งยืน ในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ และแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1) รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบนี้รัฐบาลเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเองประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำโครงการ ท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรอง สำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมใน

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้ว่าในความจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วม ตัดสินใจเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนอย่างแท้จริงโดยไม่อาศัยความคิดริเริ่ม และชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาล ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับประชาชนหรือองค์กร ชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ละชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2) วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการร่วมอภิปรายของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชนหรือในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่า มีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วม ตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การได้ส่วนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการได้ส่วนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการตอบคำถามรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาล ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการได้ประโยชน์จากการบริการ โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้นองค์กรชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วม องค์กรของชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชนเป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคล ฉะนั้นจึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริง เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าว ดังนั้นการมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าลักษณะปัจเจกบุคคลรูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว อาจมีหลายรูปแบบ เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานวัฒนธรรม การปกครองท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทย รูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติการ มีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระไม่เป็นทางการเกินไปไม่อิสระเกินไป โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเป็นครรลองผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ควรได้รับ อันได้แก่

- 1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้มีงานทำ มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- 2) ผลประโยชน์ทางสังคม คือ มีสวัสดิการที่ดี สังคมมีความมั่นคงและสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนไว้ได้
- 3) ความรู้ความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจการอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
- 4) ความภาคภูมิใจ มีความสุขในการเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรักและห่วงใยพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

ซึ่ง หากชุมชนมีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยว จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคอนเป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็น คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับภายนอก การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น จำเป็นต้องมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และท้ายที่สุดชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน สังคมพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยการพัฒนาการของชุมชนเอง

2.6 ข้อมูลพื้นฐานของตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ

จังหวัดเพชรบูรณ์ มี คำขวัญประจำจังหวัด ว่า "เมืองมะขามหวาน อุทยานน้ำหนาว ศรีเทพเมืองเก่า เขาค้ออนุสรณ์ นครพ่อขุนผาเมือง" มีที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง สภาพแวดล้อมมีลักษณะเต็มไปด้วยพื้นที่ป่าเขาเขียวจี ภูมิประเทศมีทัศนียภาพสวยงาม ทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญคือ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพซึ่งได้รับรางวัล Thailand Tourism Award ประจำปี 2543 ประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโบราณสถานยอดเยี่ยม รวมไปถึงอาหาร พื้นบ้านที่ขึ้นชื่อซึ่งได้แก่ ไก่ย่างวิเชียรบุรี ขนมหินหล่มเก่า และผลไม้ประจำจังหวัด คือ มะขามหวานและผลเสาวรส

เมืองเพชรบูรณ์นี้สันนิษฐานว่า สร้างใน 2 ยุค ยุคแรกสมัยสุโขทัยหรือพิษณุโลกเป็นเมืองหลวง สามารถสังเกตตามแนวกำแพงเมือง ซึ่ง ยึดลำน้ำไว้กลางเมือง และยุคสองสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีป้อมและกำแพงก่อด้วยอิฐปนศิลา สันฐานคล้ายเมืองนครราชสีมาแต่เล็กและเตี้ยกว่า ยึดแม่น้ำไว้กลางเมืองเหมือนกัน เมืองเพชรบูรณ์ที่สร้างทั้งสองยุคนี้สำหรับป้องกันข้าศึกซึ่งจะยกทัพมาจาก ฝ่ายเหนือ เพชรบูรณ์เดิมมีชื่อว่า "เพชรบุรี" หรือ "พิขปุระ" อันหมายถึงเมืองแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร ตัวเมืองตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 349 กิโลเมตร อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 114 เมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มแบบท้องกระทะ พื้นที่ของจังหวัดมีลักษณะลาดชันจากทิศเหนือไปได้ ตอนเหนือเป็นทิวเขาสูง ตอนกลางเป็นที่ราบ ขนาบด้วยเทือกเขาเพชรบูรณ์ทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านคือ แม่น้ำป่าสัก จังหวัดเพชรบูรณ์มีเนื้อที่ประมาณ 12,668 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ คือ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอชนแดน อำเภอหนองไผ่ อำเภอวังสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอวังโป่ง อำเภอน้ำหนาว และอำเภอเขาค้อ

อำเภอเขาค้อ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่ทางตอนบนของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอนครไทย (จังหวัดพิษณุโลก) อำเภอด่านซ้าย (จังหวัดเลย) และอำเภอหล่มเก่า

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอหล่มสักและอำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเนินมะปรางและอำเภอวังทอง (จังหวัดพิษณุโลก)

อำเภอเขาค้อแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 7 ตำบล 72 หมู่บ้าน คือ 1) ทุ่งสมอ 11 หมู่บ้าน

2) แคมป์สน 14 หมู่บ้าน 3) เขาค้อ 14 หมู่บ้าน 4) ริมสิมวง 6 หมู่บ้าน 5) สะเดาพะวง 5 หมู่บ้าน

6) หนองแม่นา 10 หมู่บ้าน 7) เข็กน้อย 12 หมู่บ้าน

สถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอเขาค้อ

1) เขาค้อเป็นชื่อเรียกเทือกเขาที่มีสภาพป่าซึ่งมีต้นค้อขึ้นมากกว่าพื้นที่อื่น เขาค้อตั้งอยู่ในเขต อ.เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีภูเขาที่สำคัญ ได้แก่ เขาค้อ มียอดเขาสูงประมาณ 1,174 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล เขาย่ามียอดสูงประมาณ 1,290 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล และเขาใหญ่สูงประมาณ 865 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ลักษณะป่าไม้ในแถบนี้มีเขตป่าเต็งรังหรือป่าไม้สลัดใบ ป่าสน และป่าดิบที่มีพันธุ์ไม้ตระกูลปาล์ม ลักษณะคล้ายต้นตาล แต่ออกผลเป็นทะลวยคล้ายหมาก ภูมิอากาศบนเขาค้อจะเย็นตลอดปี และค่อนข้างเย็นจัดในฤดูหนาว

2) อนุสาวรีย์จีนฮ่อ บนยอดสูงสุดของเขาค้อ เป็นอนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อเทอดทูนวีรกรรมของพลเรือน ตำรวจ ทหาร ที่ได้พลีชีพในการสู้รบเพื่อปกป้องพื้นที่ในเขตรอยต่อ 3 จังหวัด คือ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และเลย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2511-2525 โดยสร้างเป็นรูปสามเหลี่ยมเป็นหินอ่อนทั้งหมด

3) พระตำหนักเขาค้อ ตั้งอยู่บนเขาย่า ซึ่งเป็นจุดสูงสุดของเขาค้อ พระตำหนักนี้สร้างขึ้นเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายแด่องค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสที่เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรงานโครงการในพระราชดำริ และทรงตรวจเยี่ยมราษฎร อำเภอเขาค้อและอำเภอใกล้เคียง บริเวณโดยรอบของพระตำหนัก ได้จัดตกแต่งด้วยพันธุ์พืช ไม้ดอกเมืองหนาวหลากชนิด

4) หอสมุดนานาชาติเขาค้อ ตั้งอยู่ที่เดียวกับเจดีย์พระบรมสารีริกธาตุ เป็นหอสมุดขนาดใหญ่ออกแบบเป็นรูปเพชรคว่ำ สร้างด้วยกระจกสะท้อนแสงภายในแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ บริเวณด้านนอกของหอสมุดตกแต่งด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด

5) น้ำตกศรีดิษฐ์ เป็นน้ำตกหินชั้น มีน้ำตกตลอดทั้งปี เคยเป็นที่อยู่ของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์มาก่อน มีครกตำข้าวที่สร้างขึ้นโดยใช้พลังน้ำตก และเป็นที่พักผ่อนรับประทานอาหารและเล่นน้ำได้บริเวณใกล้ๆ น้ำตกศรีดิษฐ์ นอกจากนั้นยังมีน้ำตกชื่อ น้ำตกฐานอิทธิ (พิพิธภณัฑ์อาวุธ) เป็นจุดหนึ่งที่มีมองเห็นทิวทัศน์ เป็นฐานสำคัญฐานหนึ่งในการเข้ายึดพื้นที่ ปัจจุบันทางการได้จัดให้เป็นพิพิธภณัฑ์อาวุธเปิดให้ประชาชนได้เข้าชมทุกวัน โดยการนำอาวุธปืนใหญ่ ชากรถถัง และอาวุธที่ใช้สู้รบในการรบที่บนเขาค้อมากมาย รวมทั้งการจัดห้องไว้สำหรับบรรยายสรุปให้แก่ผู้เข้าชมที่เป็นหมู่คณะด้วย โดยคิดค่าเข้าชมคนละ 10 บาท

6) เจดีย์พระบรมสารีริกธาตุเขาค้อ ตั้งอยู่บนยอดเขาติดกับหอสมุดนานาชาติเขาค้อ ที่ยอดเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุซึ่งอันเชิญมาจากประเทศศรีลังกา เจดีย์แห่งนี้ชาวเพชรบูรณ์สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ครบ 50 ปี

7) อ่างเก็บน้ำรัตนัย เป็นอ่างเก็บน้ำความจุ 2,020,000 ลูกบาศก์เมตร บนเนื้อที่ 1,600 ไร่ มีอาคารระบายน้ำล้น กว้าง 15 เมตร พร้อมทำนบดิน สูง 15 เมตร ยาว 250 เมตร ในบริเวณอ่างเก็บน้ำมีลักษณะคล้ายทะเลสาบในตอนเย็นจะมีลมพัดเย็นสบายเหมาะสำหรับนั่งพักผ่อน

8) เนินมัทศจรย์ อยู่ตรงกลางกม.ที่ 17.5 เมื่อขับรถมาถึงตรงนี้แล้วดับเครื่องรถจะถอยหลังขึ้นเนินได้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดจากภาพลวงตา เนื่องจากวัดระดับความสูงของเนิน ช่วงที่มองเห็นเป็นยอดเนินจะมีระดับต่ำกว่าช่วงที่เป็นทางขึ้นเนินการเดินทาง ใกล้บริเวณเนินมัทศจรย์

9) สวนสัตว์เปิดเขาค้อมีทั้งสัตว์ที่ปล่อยตามธรรมชาติและสัตว์ที่เลี้ยงไว้ในกรง หากผู้ที่เข้าชมเป็นหมู่คณะต้องการเจ้าหน้าที่บรรยายและนำชมให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่า ต้องทำหนังสือ ขออนุญาตเข้าชม ล่วงหน้า ต่อหัวหน้าโครงการสวนสัตว์เปิดเขาค้อ อ.เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ข้อมูลพื้นฐานของตำบลทุ่งสมอ

ทุ่งสมอเป็นชุมชนพื้นเมืองที่ตั้งรกรากอยู่ก่อนปี พ.ศ.๒๔๐๐ ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมคือชาวบ้านที่อพยพมาจากทางเมืองหล่ม เมืองเลยและเมืองลาวเวียงจันทร์ การตั้งรกรากสมัยนั้นคือการหาพื้นที่ดินดำน้ำดีประกอบอาชีพซึ่งเป็นการตั้งรกรากจากกลุ่มอพยพ หมู่พี่น้องเดียวกันกับตำบลแคมป์สนต่อมาก็มีทางอีสานและภาคกลางอพยพเข้ามารวมมากขึ้น แต่เดิมชื่อ "ทุ่งสามหมอ" ตำนานเล่าว่าหมอสมุนไพรผู้ชำนาญ ๓ คน เป็นเพื่อนกัน ชักชวนกันเดินทางจากลาวมาหาสมุนไพรในป่าและบังเอิญได้ไปตะเภา "เรือเขาหลง" สูดยอชุนพลสมุนไพรปรุงยาเสน่ห์เป็นเหตุให้หมอสมุนไพรทั้งสามได้หลงทางหาทางออกจากป่าไม่ได้ หมอทั้งสามได้เดินทางพบกับชุมชนคนพื้นเมืองทุ่งสมอเลยลงหลักปักฐานสร้างบ้านแปลงเมืองมีลูกมีเมียขยายเป็นชุมชนใหญ่เรียกกันว่า ทุ่งสามหมอโดยเลือกเอาชัยภูมิที่มีต้นสมอเป็นแหล่งตั้งภูมิลำเนา กาลผ่านไปทุ่งสามหมอพุดกันผดเพี้ยนมาเป็น ทุ่งสมอและมีประชาชนอพยพเข้ามาตั้งรกรากกันมากขึ้นจากหลายภูมิภาคของประเทศไทยทุ่งสมอถือเป็นจุดศูนย์กลางของอำเภอเขาค้อทั้งตำบลนี้เป็นดินแดนที่สวยงามและมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวมากที่สุด ในอำเภอเขาค้อนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ตำบลทุ่งสมอ มี เนื้อที่ประมาณ 40 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศ เป็นเนินเขาสลับกับพื้นที่ราบ มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับเทศบาลตำบลแคมป์สน ทิศใต้ติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลบึงน้ำเต้า อ.หล่มสัก ทิศตะวันตกติดต่อกับเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

เส้นทางคมนาคมในเขตตำบลทุ่งสมอ ส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก มีถนนบางสายที่เป็นถนนลูกรัง โดยมีรายละเอียดของเส้นทางดังนี้

- ถนนคมนาคมสายหลัก คือ สายแคมป์สน – สะเดาะพง
- ถนนลาดยางกรมทางหลวง จำนวน 3 สาย ระยะทาง 12,370 เมตร
- ถนนลาดยางกรมโยธาธิการ จำนวน 3 สาย ระยะทาง 4,610 เมตร
- ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ภายในตำบล ระยะทาง 4,309 เมตร

- ถนนลูกรังและหินผุ ระยะทาง 14,000 เมตร

ข้อมูลพื้นฐานของตำบลเขาค้อ

จากความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ทางการเมืองในประเทศไทย จึงทำให้เกิดสงครามก่อการร้ายขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 โดยเฉพาะเขตพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย ซึ่งฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพิจารณาแล้วเห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม สภาพทั่วไปเป็นป่าเขาสลับซับซ้อนยากที่รัฐบาลจะปราบปรามได้โดยใช้เขาค้อเป็นศูนย์กลาง ต่อมากองทัพปกได้มอบหมายให้กองทัพนครที่ 3 รับผิดชอบในการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โดยจัดตั้งกองบัญชาการผสม 394 ขึ้นที่สนามบินอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2511 ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของชุดควบคุมที่ 33 และได้ดำเนินการต่อสู้อย่างต่อเนื่องกันมา โดยผ่านยุทธการที่สำคัญ ๆ รวม 13 ครั้ง เช่น ยุทธการภูชี้แก้ว ยุทธการรามสูร ยุทธการผาเมืองเผด็จศึก -13 ยุทธการผาเมืองเกรียงไกร เป็นต้น

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2514 -2515 กองทัพนครที่ 3 ได้เริ่มสร้างถนนแยกจาก สายพิษณุโลก-หล่มสัก ตรงบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 100 บ้านแคมป์สนไปยังบ้านเล้าลือ และในปี พ.ศ. 2517 ได้มีแนวความคิดที่จะลดความกดดันขัดขวางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท) โดยสร้างถนนอีกสายที่บ้านนางัวไปยังบ้านสะเดาพงเพื่อเชื่อมกับถนนสายแรกที่บ้านสะเดาพง แต่ได้รับการขัดขวางและต่อต้านอย่างรุนแรง จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างมากในปี พ.ศ. 2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมกองร้อยพิเศษค่ายสุรศักดิ์เสนา จังหวัดพิษณุโลก และทรงมีพระราชดำริให้ใช้ “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา” เพื่อยุติสถานการณ์สู้รบ โดยที่จะใช้พื้นที่ทั้งสองข้างทางเป็นประโยชน์กับราษฎรทั่ว ๆ ไป มิใช่เฉพาะทหารเท่านั้น กองทัพนครที่ 3 จึงได้จัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนาขึ้น โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง เป็นทุนในการก่อสร้างทางครั้งแรก โดยตั้งเป็นกองอำนวยการ “โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก” โดยมีงานหลักคือ การก่อสร้างทางลาดยางทุ่งสมอ - เขาค้อ ตลอดจนสายการฝึกราษฎรอาสาสมัคร การจัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎร การจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และเรียกโครงการนี้ว่า “โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก” เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาและในปี พ.ศ. 2522 ได้มีประชาชน อาสาสมัครเข้ามาอยู่ในพื้นที่เบาบาง เริ่มมีการจัดตั้งหมู่บ้านตามถนนสายแคมป์สน - สะเดาพง ซึ่งแต่ละหมู่บ้านของตำบลเขาค้อ ได้มีการตั้งชื่อตามทหารหรืออาสาสมัครที่ได้พลีชีพปกป้องอธิปไตยของชาติในพื้นที่นั้น ๆ และต่อมาได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นอีก เนื่องจากมีประชากรเพิ่มขึ้นจนสามารถตั้งเป็นตำบลเขาค้อ

ตำบลเขาค้อตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดเพชรบูรณ์ ระยะทางห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ 54 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประมาณ 44 กิโลเมตร มีพื้นที่การปกครอง ประมาณ 580 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 362,500 ไร่มีอาณาเขตด้าน ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ

จังหวัดเพชรบูรณ์ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบล บุ่งน้ำเต้า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลหนองแม่นาและอำเภอนิคมบ่งไพร จังหวัดพิษณุโลก

สภาพภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขาใหญ่ร้อยละสิบห้าของพื้นที่ทั้งหมด ภูเขา บางแห่ง สูงชันมาก มีความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 500 – 1,400 เมตร สำหรับพื้นที่ป่าแถบนี้ จะเป็นป่าเต็งรังหรือป่า ผลัดใบ ป่าสน ป่าดินแดง ที่น่าสนใจ คือ ต้นก่อ ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ตระกูลปาล์ม ลักษณะคล้ายต้นตาล แต่มีผล ออกมาคล้ายหมาก สภาพป่ายังคงเป็นป่าดิบ บางแห่งซึ่งอยู่ในเขตป่าไม้ เขตเตรียมการสงวนแห่งชาติ (ป่าถาวร) และมีสวนสัตว์เปิดเขาค้อ (สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าเพื่อเศรษฐกิจเขาค้อ) เนื้อที่ประมาณ 20 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 12,500 ไร่ นอกจากนี้ยังมีการปลูกป่าเพิ่มเติมในเขตที่ถูกบุกรุกทำลายป่า สภาพภูมิอากาศ ลักษณะภูมิอากาศ มีอากาศหนาวเย็นตลอดปี ฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศเย็นจัด อุณหภูมิต่ำสุดที่ เคยวัดได้เฉลี่ยประมาณ 3 องศาเซลเซียส ในช่วงระหว่างเดือน ธันวาคม – กุมภาพันธ์ สำหรับฤดูฝนจะมีฝนตก ชุกปริมาณฝนที่ เคยวัดได้ประมาณ 189 มิลลิเมตร สูงสุดเคยวัดได้ 300 มิลลิเมตร ต่ำสุดวัดได้ 50 มิลลิเมตร

ตำบลเขาค้อมีเขตพื้นที่การปกครองครอบคลุม 3 ตำบล คือตำบลเขาค้อตำบลลิมสีม่วง ตำบลสะเดาะพง โดยจำแนกได้ดังนี้ ตำบลเขาค้อ จำนวน 14 หมู่บ้าน ตำบลลิมสีม่วง จำนวน 6 หมู่บ้าน ตำบลสะเดาะพง จำนวน 5 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันเทศ กระหล่ำปลี แครอท ถั่วลิสง แตงกวา ผักกาดขาวปลี ผักกาดหัว พริกใหญ่ กระชายดำ กระชายขาว จิง ไม้ผล ไม้ดอก รวมทั้งการ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการทำนา

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูงและภูเขา มีการหักล้างทางป่าทำไร่ เลื่อนลอย ทำให้สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่มีต้นไม้และเป็นพื้นที่การเกษตรจึงทำให้มีการเผาป่าทำให้สภาพป่า ไม้เป็นป่าเสื่อมโทรม ส่วนสภาพป่าที่ยังคงเหลืออยู่ในเขตพื้นที่ก็ยังเป็นทรัพยากรหลักที่เอื้อผลประโยชน์ต่อ ประชาชนในพื้นที่ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรน้ำและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของตำบลเขาค้อ จากสภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของตำบลทุ่งสมอ และตำบลเขาค้อ เหมาะสม กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อชมธรรมชาติ และตอบสนองกิจกรรมประเภทผจญภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ จักรยานเสือภูเขา ที่การทำกิจกรรมนั้นไม่ทำให้เกิดมลพิษ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังประหยัดพลังงาน โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนด้วย แล้ว การวิจัยเรื่องนี้จะป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสำหรับอำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์ต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน มีจุดประสงค์ในการวิจัย 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาและกำหนดเส้นทางในการขี่จักรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยาน และเสือภูเขา และ 2) เพื่อกำหนดรูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในชุมชนตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบไปด้วยบุคคลากร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ครูในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักวิชาการ จำนวน 8 คน กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ประชาชนในชุมชนตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ จำนวน ตำบลละ 10 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจากบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้เส้นทางจักรยาน กลุ่มที่ 3 ได้แก่ นักท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาที่เข้าร่วมเดินทางในพื้นที่ที่กำหนด จำนวน 15 คน รวมทั้งหมด 43 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ครูในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักวิชาการ มีรายชื่อดังต่อไปนี้

- 1) นายอดุลย์ ประทีปศิริ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านเล่าเน้ง ต.เขาค้อ
- 2) นายอภิศักดิ์ อาคะณา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านนายาว ต.ทุ่งสมอ
- 3) นายบุญสิน อ่อนตา ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านนายาว ต.ทุ่งสมอ
- 4) นายสุวรรณ พิมเสน ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านนายาว ต.ทุ่งสมอ
- 5) นายรุ่งโรจน์ นิลพร เจ้าพนักงานป่าไม้ชำนาญงาน สำนักงานทรัพยากรและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จ.เพชรบูรณ์
- 6) นายแดง ค้างพลุนายกองการบริหารส่วนตำบลเขาค้อ
- 7) นายชัยชาญ แสงพันตา นายกองการบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอ

8) ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย ประชาชน ตำบลเขาค้อ และทุ่งสมอ มีรายชื่อดังต่อไปนี้

- 1) นายเชิดชัย แสงคำกุล ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 2) นายนิรันดร์ วจนผาสุข ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 3) นายแสงจันทร์ แซ่ลี ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 4) นายชาย จะหา ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 5) นางนุจรี ประทีปศิริ ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 6) นายภักดี แสงคำกุล ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 7) นายจักรภพ แสนจ๊ะ ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 8) นายศักดิ์ชัย คำสามัคคี ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 9) นางสุนารี จันทรโรจน์ ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 10) นายนิรันดร์ วาจนผาสุข ชาวบ้านตำบลเขาค้อ
- 11) นางทัศนีย์ จันทรโรจน์ ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ
- 12) นายเชิดชัย แสงคำกุล ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ
- 13) นายสาคร วรรณพรรค ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ
- 14) นายณัย แซ่จาง ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ
- 15) นายพิบูล แวกำ ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ
- 16) นายเชิดชัย แสงคำกุล ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ
- 17) นายจตุรงค์ วาสนาวาณิช ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ
- 18) นายพิสิทธิ์ บำรุงศิริ ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ
- 19) นายจิรพงศ์ แวกำ ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ
- 20) นายสาคร วรรณพรรค ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอ

กลุ่มที่ 3 นักท่องเที่ยวผจญภัย มีรายชื่อดังต่อไปนี้

- 1) นายขุนแผน ตุ่มทองคำ
- 2) นายธวัชชัย ช้างร้าย
- 3) นายปวินท์ เทียนนาวา
- 4) นายมานะ อินพรมมี
- 5) นายปราโมทย์ เมืองเป้
- 6) นายเวว ทองคำสุข
- 7) นางสาวนภาพรรณ แก้วพินิจ

- 8) นายสุทธิพงษ์ เทียนสีม่วง
- 9) นายทรงศักดิ์ ไสดี
- 10) นายทศพล มติศิลป์
- 11) นายชูชีพ อินทร์ประสิทธิ์
- 12) นายคณพล บุตรดีจีน
- 13) นางนฤมล บุญใหญ่
- 14) นายอนุชาติ พูนวิวัฒน์
- 15) นายวิทยาธรณ์ สุขาวดี

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

1. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมทำประชาพิจารณ์ การประชุมกลุ่ม และอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ Global Positioning System(GPS)
2. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเส้นทางจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน สำหรับผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับความเหมาะสมของเส้นทาง กิจกรรมและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งในแบบสอบถามประกอบด้วย รูปแบบและกิจกรรมของเส้นทางจักรยานเสือภูเขา จำนวน 2 รูปแบบ และประเด็นการพิจารณาเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ กิจกรรมระหว่างเส้นทาง และการผจญภัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการในเขตชุมชนตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร รายงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด และกำหนดประเด็นในการเก็บข้อมูล
2. ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาในรูปแบบ ต่าง ๆ เพื่อนำมากำหนดรูปแบบของ การจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน
3. ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ การจัดการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา โดยดำเนินการดังนี้

3.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาที่ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอ และตำบลเขาค้อ นักวิชาการ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวในเขตตำบลทุ่งสมอ และตำบลเขาค้อ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหา และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน

3.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) ดำเนินการประชุมโดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาที่ประกอบด้วย ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ และผู้ประกอบการที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และนักวิชาการ เพื่อทำการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวในเขตอำเภอเขาค้อ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหา และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว ท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาโดยชุมชน

4. นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ มาสังเคราะห์เพื่อกำหนดเส้นทางและรูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา

5. ร่างรูปแบบของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา ซึ่งประกอบด้วย เส้นทางจักรยานเสือภูเขาและกิจกรรมในระหว่างการท่องเที่ยว จำนวน 2 รูปแบบ จากนั้นจึงเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ด้านการจัดจักรยาน ผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบรูปแบบ แล้วนำไปปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นแบบปลายเปิด ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีดังนี้

- 1) นายมนชัย บัวศรี กรรมการผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัดภูเก็ด MTB ทัวร์ 09 ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวและการขี่จักรยานเสือภูเขาผจญภัย
- 2) นายสุทธศักดิ์ คุ่มศรี ประธานฝ่ายกีฬาจักรยาน จังหวัดเพชรบูรณ์
- 3) นายรุ่งโรจน์ นิลพร เจ้าพนักงานป่าไม้ชำนาญงาน สำนักงานทรัพยากรและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จ.เพชรบูรณ์

6. นำรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา ที่ปรับปรุงแล้ว ไปนำเสนอต่อที่ประชุมในชุมชน เพื่อทำประชาคมร่วมกันปรับปรุง และให้ข้อเสนอแนะ รวมทั้งเสนอประเด็นที่เป็นสิ่งต้องการจำเป็นของชุมชนเพิ่มเติม โดยที่ประชุมจะประกอบไปด้วยผู้นำชนแห่งท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว และผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

7. นำเสนอรูปแบบของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การนำเสนอทางสื่อบนเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มเป้าหมายที่สนใจ การนำเสนอรายงานในสื่อสิ่งพิมพ์ได้แก่ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น แผ่นพับ การนำเสนอรายงานต่อที่ประชุมให้กับ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบูรณ์ แะทำปายประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว
ผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาตามเส้นทางที่สร้างขึ้น

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปฐมภูมิจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงทุติยภูมิจากการสังเกต สัมภาษณ์ และสอบถาม ด้วยการจดบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปฐมภูมิจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอเชิงพรรณนา
2. ข้อมูลเชิงทุติยภูมิจากการสังเกต สัมภาษณ์ และสอบถาม ด้วยการสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำการสรุปข้อมูลที่บันทึกไว้แล้วจัดข้อมูลให้เป็นระบบ แล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์ข้อมูล และสร้างข้อสรุป และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและกำหนดเส้นทางในการขี่จักรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา และ 2) กำหนดรูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลลำดับดังนี้

- 1) ผลการศึกษาและกำหนดเส้นทางในการขี่จักรยานเสือภูเขา
- 2) ผลการพัฒนารูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา

4.1 ผลการศึกษาและกำหนดเส้นทางในการขี่จักรยานเสือภูเขา

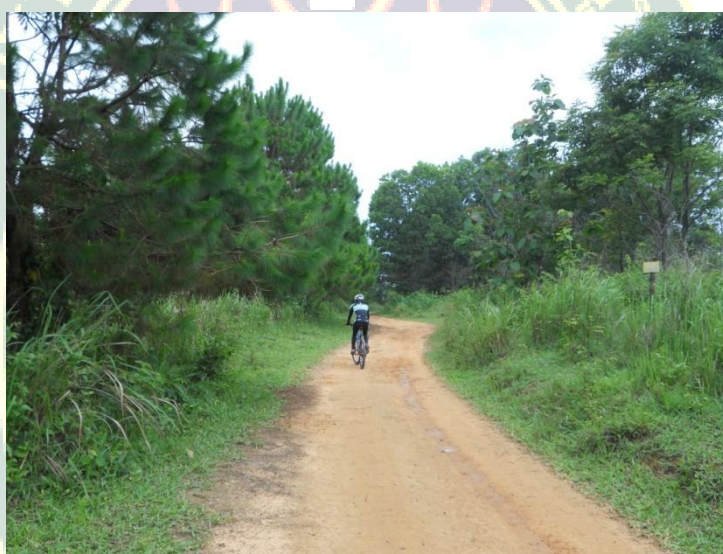
ในการศึกษาและกำหนดเส้นทางขี่จักรยานเสือภูเขา ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดเส้นทาง โดยการไปสำรวจพื้นที่เส้นทางด้วยตนเอง ผู้ช่วยวิจัยจำนวน 2 คน

ภาพประกอบ 2 แสดงการสำรวจเส้นทางที่ 1

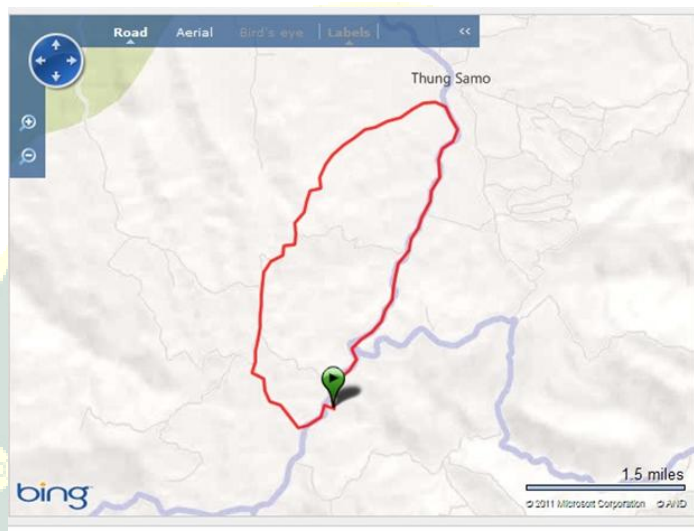
ภาพประกอบ 3 แสดงการสำรวจเส้นทางที่ 2

ภาพประกอบ 4 แสดงการสำรวจเส้นทางที่ 3

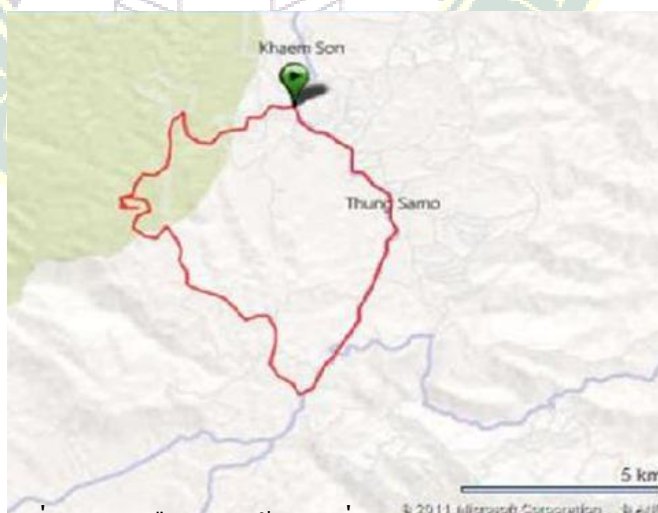
เมื่อผู้วิจัยได้สำรวจเส้นทางทั้ง 3 เส้นทางเรียบร้อยแล้ว ได้นำมาเสนอต่อที่ชุมชนโดยการสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการของ จากนั้นได้นำข้อมูลมาสังเคราะห์แล้วกำหนดเส้นทางจักรยานเสือภูเขา ได้ 3 เส้นทาง ดังนี้คือ

เส้นทางที่ 1 เป็นเส้นทางระยะสั้น มีลักษณะเป็นทางลาดยางและทางดินระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขี่จักรยานมือใหม่ ระหว่างเส้นทางจะผ่านศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โฮมสเตย์ ร้านค้าและชุมชน

ภาพประกอบที่ 5 แสดงเส้นทางจักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 1

เส้นทางที่ 2 เป็นเส้นทางระยะสั้น ระยะประมาณ 8 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นเส้นทางลาดยางและทางดิน เป็นเส้นทางที่ต้องขี่ผ่านหมู่บ้านชาวเขา จุดชมวิว และสถานที่ทางประวัติศาสตร์การสู้รบ ยุทธภูมิเขาค้อ สภาพเส้นทางช่วงแรกจะเป็นทางลาดยางขึ้นภูเขาค่อนข้างลาดชันจนถึงจุดชมวิว จากนั้นจะเป็นทางดินที่ทางผ่านยอดเขา ซึ่งในบางช่วงมีความชันถึงขั้นมากเหมาะกับการจัดกิจกรรมผจญภัยและทำทนาย

ภาพประกอบที่ 6 แสดงเส้นทางจักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 2

เส้นทางที่ 3 เป็นเส้นทางระยะยาวประมาณ 31 กิโลเมตร ลักษณะเส้นทางเป็นทางดิน ผ่านชุมชน ร้านค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 7 แสดงเส้นทางจักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 3

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มกับชาวบ้านในระหว่างเส้นทางทั้ง 3 เส้นทาง ซึ่งได้ข้อมูลดังนี้

เส้นทางที่ 1 ชาวบ้านให้ข้อมูลว่าเส้นทางจักรยานช่วงที่เป็นทางดินนั้น หากเป็นช่วงฤดูฝน เส้นทางจะถูกน้ำกัดเซาะจนเป็นร่องลึก จนเดินทางไปมาไม่ได้ โดยปกติแล้วเส้นทางนี้จะใช้ได้ระหว่างช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมิถุนายนเท่านั้น

ส่วนเส้นทางที่ 2 และ 3 นั้นชาวบ้านให้ข้อมูลว่าเป็นเส้นทางที่ไม่มีปัญหา ไม่มีผลกระทบต่อชุมชนเนื่องจากเป็นเส้นทางสัญจรไปมาของชาวบ้านอยู่เป็นปกติ แม้กระทั่งในเขตป่าชุมชนก็ไม่มีผลกระทบใด ๆ เนื่องจากการจักรยานไม่ได้ก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้ จึงทำให้ได้ร่างรูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา จำนวน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบเส้นทางจักรยานเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ และรูปแบบเส้นทางจักรยานเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ

4.2 ผลการพัฒนาารูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา

ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านได้พิจารณาเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ กิจกรรมระหว่างเส้นทาง และการผจญภัยซึ่งได้ผลดังนี้

ผลการพิจารณาด้านองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย

- 1) สภาพภูมิทัศน์ระหว่างเส้นทางที่ผ่าน มีความเหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการกำหนดเส้นทางทั้งสองรูปแบบ

- 2) ประเภทของเส้นทาง (เส้นทางเดี่ยว เส้นทางที่ใช้ร่วมกับรถยนต์ เส้นทางแนวกันไฟ เส้นทางลาดยาง) มีความหลากหลาย ซึ่งจะทำให้ผู้ให้เกิดความสนุกสนาน และได้ใช้ทักษะการขี่จักรยานได้อย่างเต็มที่
- 3) สภาพเส้นทางที่ผ่าน (เส้นทางขึ้นเขา ลงเขา แบบใช้เทคนิคต่าง ๆ สภาพพื้นผิวต่าง ๆ) มีความเหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการกำหนดเส้นทางทั้งสองรูปแบบ

ผลการพิจารณาด้านกิจกรรมระหว่างเส้นทาง ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อคิดเห็นดังต่อไปนี้

1) วิถีชุมชน

- การได้ชมวิวทิวทัศน์/สัมผัสธรรมชาติ : เส้นทางที่กำหนดสามารถชมทิวทัศน์ได้ตลอดเส้นทาง แต่เนื่องจากมีระยะทางไกลทำให้ต้องใช้เวลาในการขี่จักรยานมาก ทำให้มีเวลาในการหยุดชมธรรมชาติข้างทางได้ไม่นาน
- การได้พักผ่อนในแหล่งธรรมชาติ : อาจจะหยุดพักผ่อนได้ไม่นาน เนื่องจากระยะทางในการเดินทางค่อนข้างไกล
- การได้ท่องเที่ยวแบบพักค้างแรม : ควรจะมีการจัดให้ค้างแรมในชุมชนแบบโฮมสเตย์ เพื่อจะได้มีเวลาในการท่องเที่ยว เรียนรู้และเข้าถึงชุมชนได้อย่างแท้จริง อีกทั้งจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน
- การได้ภาคภูมิใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงาน : การขี่จักรยานเสียเหงื่อ ทำให้มีความรู้สึภาคภูมิใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงานอย่างมาก
- การได้ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมการกิน การแต่งกาย การประกอบอาชีพท้องถิ่นพิธีกรรมทางศาสนา และจารีต ประเพณีแบบท้องถิ่น : หากไม่ได้มีการค้างแรมก็อาจจะไม่ได้มีการศึกษาเรียนรู้จากชุมชนอย่างแท้จริง เนื่องจากการเรียนรู้เช่นนี้ต้องใช้เวลาพอสมควร
- การได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชน : มีความเป็นไปได้ยาก เนื่องจากชนเผ่ามีความเชื่อและความคิดที่ยึดมั่น อาจจะไม่ยอมรับความคิดเห็นหรือการเปลี่ยนแปลงจากบุคคลภายนอกชุมชน
- การได้มีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น : มีความเป็นไปได้หากมีบุคลากรในชุมชนร่วมเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำและอธิบายของค์ความรู้ต่าง ๆ
- การได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศด้วยตนเอง : การขี่จักรยานเสียภูเขานั้นทำให้ผู้ขี่จักรยานสามารถศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศได้ด้วยตนเอง
- การได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ : การขี่จักรยานเสียภูเขานั้นทำให้ผู้ขี่จักรยานมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยที่ชุมชนจะต้องกำหนดกิจกรรมที่ใช้เวลาไม่นานนักในการเปิดโอกาสให้ผู้ขี่จักรยานเข้าร่วมกิจกรรมได้

2) การผจญภัย

- การได้สำรวจพื้นที่ใหม่ : การขี่จักรยานเสือภูเขานั้นทำให้ผู้ขี่จักรยานมีโอกาสได้สำรวจเส้นทางใหม่อย่างเต็มที่

- การได้ท้าทายประสิทธิภาพร่างกายของตนเอง : การขี่จักรยานเสือภูเขาทำให้ผู้ขี่จักรยานต้องเตรียมร่างกายให้พร้อม

- การได้ท้าทายทักษะในการขี่จักรยานเสือภูเขา : การขี่จักรยานเสือเขานั้นทำให้ผู้ขี่จักรยานเกิดความท้าทายทักษะเป็นอย่างยิ่ง

- การได้ฝึกฝนพัฒนาทักษะในการขี่จักรยานเสือภูเขา : การขี่จักรยานเสือเขานั้นทำให้ผู้ขี่จักรยานได้ฝึกฝนพัฒนาทักษะในการขี่จักรยานเสือภูเขาอย่างยิ่ง

- ความเร็ว/ความตื่นเต้น/ความเลี้ยว : การขี่จักรยานเสือเขานั้นทำให้ผู้ขี่จักรยานได้เกิดความรู้สึกตื่นเต้นเป็นอย่างยิ่ง และมีความเหมาะสมสอดคล้องกับการกำหนดเส้นทางอย่างยิ่ง

- การได้ฝึกซ้อมเพื่อการแข่งขัน : เส้นทางมีความเหมาะสมสำหรับการฝึกซ้อมขี่จักรยานเสือภูเขาอย่างยิ่ง เนื่องจากเส้นทางมีความยากและสูงชัน ทำให้ได้ฝึกฝนและพัฒนาความสามารถได้อย่างเต็มที่

- การได้ออกกำลังกาย : การขี่จักรยานเสือเขานั้นทำให้ผู้ขี่จักรยานได้ออกกำลังกายอย่างเต็มที่

- การได้ทดสอบสมรรถนะของรถจักรยานของตนเอง : เส้นทางมีความเหมาะสมสำหรับทดสอบสมรรถนะของรถจักรยานอย่างยิ่ง เนื่องจากเส้นทางมีสภาพสนามที่แตกต่างหลากหลาย จึงทำให้สามารถปรับแต่งจักรยานได้หลายลักษณะ

- ความภาคภูมิใจที่ได้พิชิตเส้นทางที่มีความยากลำบาก : การขี่จักรยานเสือเขานั้นทำให้ผู้ขี่จักรยานเกิดความภาคภูมิใจที่ได้พิชิตเส้นทางที่มีความยากลำบากอย่างยิ่ง

- การได้ใช้ชีวิตกลางแจ้งแบบผจญภัย : การขี่จักรยานเสือเขานั้นทำให้ผู้ขี่จักรยานได้ใช้ชีวิตกลางแจ้งแบบผจญภัยอย่างเต็มที่

จากนั้นผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบที่มีการปรับปรุงแล้วจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ไปนำเสนอต่อที่ประชุมในชุมชน เพื่อทำประชามร่วมกันปรับปรุง และให้ข้อเสนอแนะ รวมทั้งเสนอประเด็นที่เป็นสิ่งต้องการจำเป็นของชุมชนเพิ่มเติม โดยที่ประชุมจะประกอบไปด้วยผู้นำชนเผ่าท้องถิ่น ท้องเที่ยว ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว และผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งได้รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาดังนี้

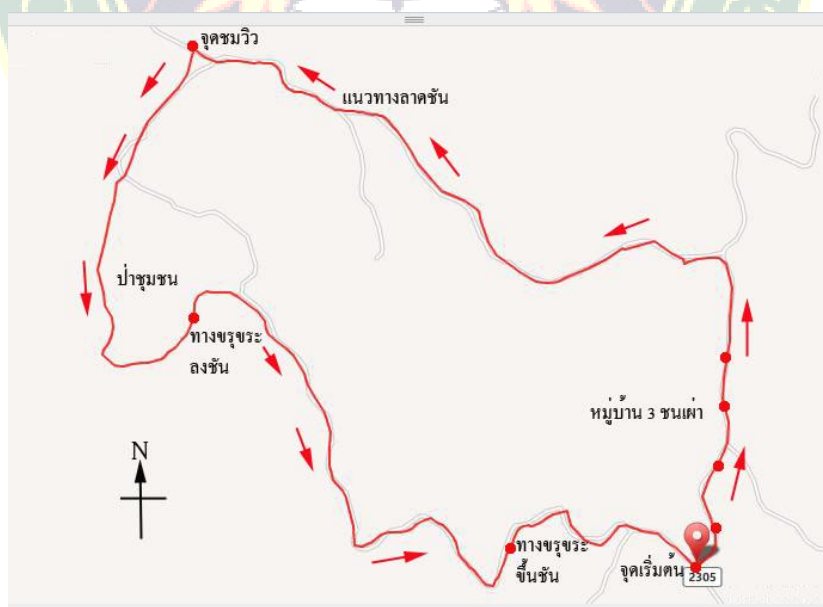
4.2.2 รูปแบบที่ 2 เส้นทางการขึ้นเพื่อการผจญภัยและความท้าทาย

เส้นทางมีระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร เริ่มต้นจากใจกลางหมู่บ้านเพชรคำ สภาพเส้นทางเป็นถนนคอนกรีต ประมาณ 1 กิโลเมตร จากนั้นจะเลี้ยวซ้ายตรงทางแยกไปตามถนนลาดยางที่มีความลาดชันที่ 3 กิโลเมตรที่ 3 จากจุดเริ่มต้น ซึ่งผู้จักรยานจะต้องใช้พลังมาก และต้องมีการวางแผนในการใช้กำลังในการจักรยาน เพื่อให้ไปถึงจุดสูงสุดของเส้นทางได้สำเร็จ คือ จุดชมวิว ซึ่งจะสามารถมองเห็นโครงการผลิตไฟฟ้าพลังงานลมเขาค้อที่กำลังดำเนินโครงการ

จากนั้นเลี้ยวซ้ายตรงทางแยกมุ่งสู่เส้นทางวิบากที่สามารถใช้ความเร็วได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบบนแนวสันเขา เป็นการคลายกล้ามเนื้อหลังจากที่ผ่านเส้นทางลาดชันมาแล้ว จากนั้นมุ่งเข้าสู่ป่าชุมชนที่สภาพเป็นภูเขาชัน ผู้จะต้องใช้เทคนิคการขึ้นภูเขาที่ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมาก จุดผจญภัยแห่งสุดท้ายใน 7 กิโลเมตรที่ 7 มีสภาพเป็นภูเขาชันมาก พื้นผิวเส้นทางมีลักษณะขรุขระ มีความยาวประมาณ 100 เมตร ผู้จะต้องใช้เทคนิคในการจักรยานขึ้นภูเขาแบบวิบากโดยเฉพาะ เพื่อให้ผ่านเส้นทางนี้ไปได้อย่างปลอดภัย สำหรับเส้นทางรูปแบบนี้จะมีลักษณะเป็นวงกลมมาบรรจบกัน โดยไม่มีการย้อนเส้นทางเช่นเดียวกับเส้นทางรูปแบบที่ 1 และตลอดเส้นทางจะปรากฏป้ายแสดงตำแหน่งและทิศทางในการจักรยาน เพื่อป้องกันการออกนอกเส้นทาง กิจกรรมระหว่างเส้นทางจักรยาน

1. เส้นทางผ่านภูเขาสูงชัน มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม
2. การจักรยานขึ้นภูเขาแบบวิบาก
3. การจักรยานลงภูเขาแบบวิบาก

แผนที่เส้นทาง

ภาพประกอบที่ 9 เส้นทางการขึ้นเพื่อการผจญภัยและความท้าทาย

บทที่ 5

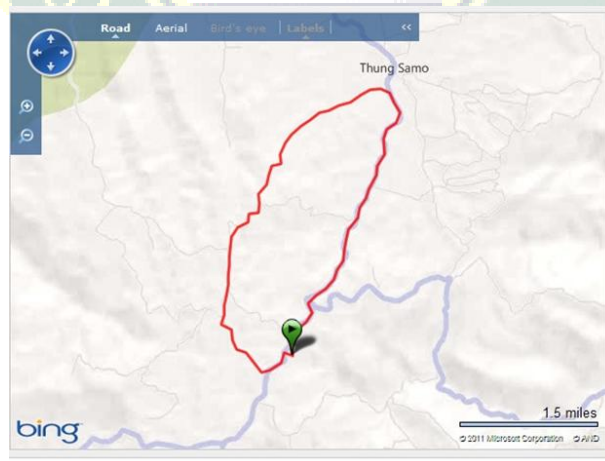
สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและกำหนดเส้นทางในการขี้อจรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา และ 2) กำหนดรูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา พื้นที่และชุมชนในการวิจัยคือ ตำบลทุ่งสมอ และตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่บุคลากร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ครูในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักวิชาการ จำนวน 8 คน กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ประชาชนในชุมชนตำบลทุ่งสมอและตำบลเขาค้อ จำนวน ตำบลละ 10 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจากบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้เส้นทางจักรยาน กลุ่มที่ 3 ได้แก่ นักท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขาที่เข้าร่วมเดินทางในพื้นที่ที่กำหนด จำนวน 15 คน รวมทั้งหมด 43 คน ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากรูปแบบของกิจกรรมในการปั่นจักรยานท่องเที่ยวผจญภัยด้วยจักรยานเสือภูเขา 2 รูปแบบคือ เส้นทางในรูปแบบของการปั่นเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน และ เส้นทางในรูปแบบของการปั่นเพื่อการผจญภัยและความท้าทาย ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษาและกำหนดเส้นทางในการขี้อจรยานเสือภูเขา

ในการศึกษาและกำหนดเส้นทางขี้อจรยานเสือภูเขา ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดเส้นทางโดยการไปสำรวจพื้นที่เส้นทางด้วยตนเอง ได้กำหนดเส้นทางปั่นจักรยานได้ 3 เส้นทางเรียบร้อย จากนั้นนำมาเสนอต่อที่ชุมชนโดยการสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้คือ

เส้นทางที่ 1 เป็นเส้นทางระยะสั้น มีลักษณะเป็นทางลาดยางและทางดินระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวขี้อจรยานมือใหม่ ระหว่างเส้นทางจะผ่านศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โฮมสเตย์ ร้านค้าและชุมชน

ภาพประกอบที่ 10 แสดงเส้นทางขี้อจรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 1

เส้นทางที่ 2 เป็นเส้นทางระยะสั้น ระยะประมาณ 8 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นเส้นทางลาดยาง และทางดิน เป็นเส้นทางที่ต้องขี่ผ่านหมู่บ้านชาวเขา จุดชมวิว และสถานที่ทางประวัติศาสตร์การสู้รบ ยุทธภูมิเขาค้อ สภาพเส้นทางช่วงแรกจะเป็นทางลาดยางขึ้นภูเขาค่อนข้างลาดชันจนถึงจุดชมวิว จากนั้นจะเป็นทางดินที่ทางผ่านยอดเขา ซึ่งในบางช่วงมีความชันถึงขั้นมากเหมาะกับการจัดกิจกรรม ผจญภัยและทำทนาย

ภาพประกอบที่ 11 แสดงเส้นทางจักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 2

เส้นทางทั้ง 3 เป็นเส้นทางระยะยาวประมาณ 31 กิโลเมตร ลักษณะเส้นทางเป็นทางดิน ผ่านชุมชน ร้านค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 12 แสดงเส้นทางจักรยานเสือภูเขา เส้นทางที่ 3

จากนั้นในขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มกับชาวบ้านในระหว่างเส้นทางทั้ง 3 เส้นทาง เพื่อทำการวิเคราะห์และพิจารณากำหนดเส้นทาง สรุปผลได้ว่า ในเส้นทางที่ 1 เป็นเส้นทางที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากในฤดูฝน เส้นทางจะถูกทำลายโดยการกัดเซาะของน้ำ ทำให้เส้นทางใช้สัญจรไปมาไม่ได้ เส้นทางนี้จึงจะสามารถใช้ได้เป็นบางช่วงในรอบปีเท่านั้น

ส่วนเส้นทางที่ 2 และ 3 มีความเหมาะสมในการกำหนดเป็นเส้นทางจักรยาน เพราะสามารถใช้สัญจรได้ตลอดทั้งปี และการทำกิจกรรมก็ไม่มีผลกระทบต่อชุมชน เนื่องจากเป็นเส้นทางสัญจรไปมาของชาวบ้านอยู่เป็นปกติ แม้กระทั่งในเขตป่าชุมชนก็ไม่มีผลกระทบใด ๆ เนื่องจากการจักรยานไม่ได้ก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม

จึงสรุปได้ รูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา ได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบเส้นทางจักรยานเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ และรูปแบบเส้นทางจักรยานเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ

5.2 สรุปผลการพัฒนารูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา

สรุปผลด้านองค์ประกอบของรูปแบบ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ สภาพภูมิทัศน์ระหว่างเส้นทางที่ผ่าน มีความเหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการกำหนดเส้นทางทั้งสองรูปแบบ เส้นทางทั้งสองเส้นทางมีความหลากหลาย ซึ่งจะทำให้ผู้ให้เกิดความสนุกสนาน และได้ใช้ทักษะ การจักรยานได้อย่างเต็มที่ ส่วนสภาพเส้นทางที่ผ่านมีความเหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการกำหนดเส้นทางทั้งสองรูปแบบ

สรุปผลด้านกิจกรรมระหว่างเส้นทาง ด้านวิถีชุมชน พบว่าเป็นเส้นทางที่กำหนดสามารถชมทิวทัศน์ได้ตลอดเส้นทาง แต่เนื่องจากมีระยะทางไกลทำให้ต้องใช้เวลาในการจักรยานมาก ทำให้มีเวลาในการหยุดชมธรรมชาติข้างทางได้ไม่นาน ในการได้พักผ่อนในแหล่งธรรมชาตินั้นอาจจะหยุดพักผ่อนได้ไม่นาน เนื่องจากระยะทางในการเดินทางค่อนข้างไกล ส่วนการได้ท่องเที่ยวแบบพักค้างแรมนั้นควรจะมีการจัดให้ค้างแรมในชุมชนแบบโฮมสเตย์ เพื่อจะได้มีเวลาในการท่องเที่ยว เรียนรู้และเข้าถึงชุมชนได้อย่างแท้จริง อีกทั้งจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน การจักรยานเสือภูเขา ทำให้มีความรู้สึกล้าภูมิใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงานอย่างมาก

ในการได้ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมการกิน การแต่งกาย การประกอบอาชีพท้องถิ่นพิธีกรรมทางศาสนา และจารีต ประเพณีแบบท้องถิ่นนั้นอาจจะต้องมีการจัดการที่ดี เนื่องจากหากไม่ได้มีการค้างแรมก็อาจจะไม่ได้มีการศึกษาเรียนรู้จากชุมชนอย่างแท้จริง เนื่องจากการเรียนรู้เช่นนี้ต้องใช้เวลาพอสมควร รวมทั้งการได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชนนั้นอาจมีความเป็นไปได้ยาก เนื่องจากคนเฒ่ามีความเชื่อและความคิดที่ยึดมั่น อาจจะไม่ยอมรับความคิดเห็นหรือการเปลี่ยนแปลงจากบุคคลภายนอกชุมชน

ส่วนการได้มีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นมีความเป็นไปได้ หากมีบุคลากรในชุมชนร่วมเป็นภาคีเพื่อประจำท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำและอธิบายของค้ำความรู้อย่างต่าง ๆ

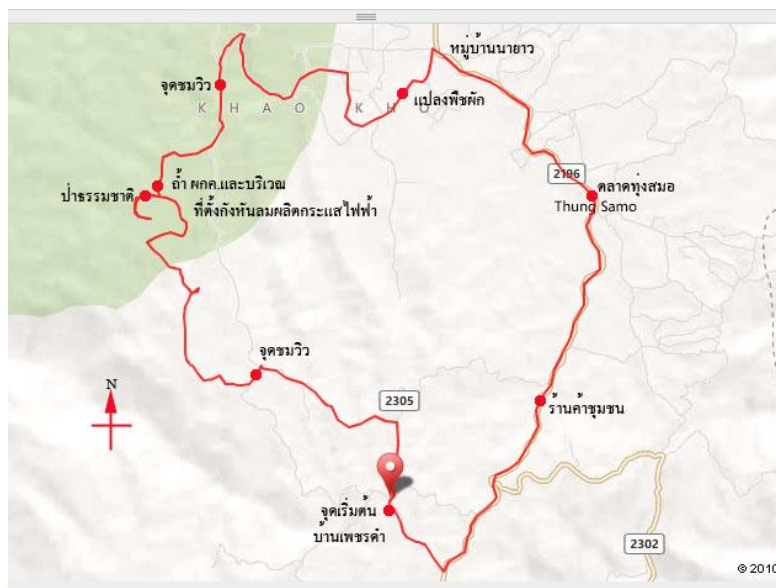
ในการได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศด้วยตนเองภูเขานั้นทำให้ผู้จัดกรยานสามารถศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นการจัดกรยานเสือภูเขานั้นทำให้ผู้จัดกรยานมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยที่ชุมชนจะต้องกำหนดกิจกรรมที่ใช้เวลาไม่นานนักในการเปิดโอกาสให้ผู้จัดกรยานเข้าร่วมกิจกรรมได้

ในด้านการผจญภัยนั้น การจัดกรยานเสือภูเขานั้นทำให้ผู้จัดกรยานมีโอกาสได้สำรวจเส้นทางใหม่อย่างเต็มที่ ได้ทำท่ายประสิทธิภาพร่างกายของตนเองโดยผู้จัดกรยานต้องเตรียมร่างกายให้พร้อม นอกจากนั้นยังทำให้ผู้จัดกรยานเกิดความท้าทายทักษะเป็นอย่างยิ่ง และได้ฝึกฝนพัฒนาทักษะในการขับจัดกรยานเสือภูเขาอย่างยิ่ง ได้เกิดความรู้สึกตื่นเต้นเป็นอย่างยิ่ง เส้นทางมีความเหมาะสมสำหรับการฝึกซ้อมขับจัดกรยานเสือภูเขาอย่างยิ่ง เนื่องจากเส้นทางมีความยากและสูงชัน ทำให้ได้ฝึกฝนและพัฒนาความสามารถได้อย่างเต็มที่ ผู้จัดกรยานได้ออกกำลังกายอย่างเต็มที่ สำหรับในการทดสอบสมรรถนะของรถจัดกรยานนั้นมีความเหมาะสมสำหรับทดสอบสมรรถนะของรถจัดกรยานอย่างยิ่ง เนื่องจากเส้นทางมีสภาพสนามที่แตกต่างกันหลากหลาย จึงทำให้สามารถปรับแต่งจัดกรยานได้หลายลักษณะ อีกทั้งเส้นทางทั้งสองเส้นทางนี้ทำให้ผู้จัดกรยานเกิดความภาคภูมิใจที่ได้พิชิตเส้นทางที่มีความยากลำบากอย่างยิ่ง และได้ใช้ชีวิตกลางแจ้งแบบผจญภัยอย่างเต็มที่

จากผลการวิจัยสามารถสรุปรูปแบบเส้นทางกรานจัดกรยานได้ 2 รูปแบบ คือ เส้นทางในรูปแบบของการจัดเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน และ เส้นทางในรูปแบบของการจัดเพื่อการผจญภัยและความท้าทาย ซึ่งรูปแบบทั้งสองเส้นทางสรุปได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เส้นทางกรานจัดเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ

เส้นทางมีระยะทางประมาณ 31 กิโลเมตร เป็นเส้นทางที่ผ่านชุมชนอยู่สองข้างทาง และมีร้านค้าเพื่อขายพืชผักสดประจำท้องถิ่น ผ่านไร่พืชและสวนผักของชุมชน เส้นทางลัดเลาะไปตามสันเขา ผ่านป่าธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยว จุดชมวิว ถ้ำหลบภัยผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และโครงการผลิตไฟฟ้าพลังงานลมเขาค้อ และวนกลับมาถึงจุดเริ่มต้นที่หมู่บ้านเพชรดำ ซึ่งกิจกรรมระหว่างเส้นทางจัดกรานจะได้ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนของชนเผ่า 3 กลุ่ม คือ ม้ง ลีซอ และเข่าวัฒนธรรมท้องถิ่นจากร้านค้าผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน ป่าธรรมชาติ และได้พักที่จุดชมวิว ชมถ้ำหลบภัยผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และโครงการผลิตไฟฟ้าพลังงานลมเขาค้อ ซึ่งเส้นทางสามารถนำเสนอแผนที่เส้นทางได้ดังภาพประกอบที่

ภาพประกอบที่ 13 แผนที่เส้นทางการจีเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ

รูปแบบที่ 2 เส้นทางการจีเพื่อการผจญภัยและความท้าทาย

เส้นทางมีระยะทางประมาณ

8 กิโลเมตร เส้นทางมีความลาดชันตั้งแต่จุดเริ่มต้น ซึ่งผู้ขี่

จักรยานจะต้องใช้พลังกำลังมาก และต้องมีการวางแผนในการใช้กำลังในการขี่จักรยาน สำหรับ

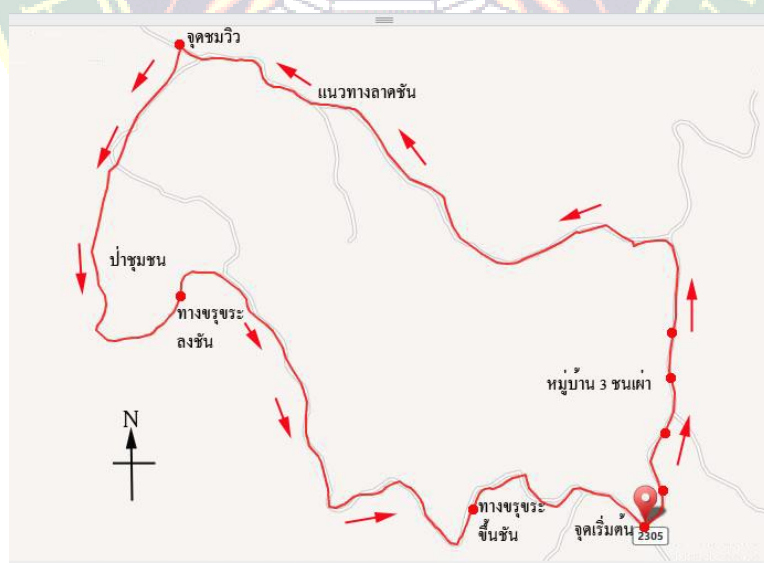
จุดสูงสุดของเส้นทาง คือ จุดชมวิวก ที่จะมีมองเห็นพื้นที่โครงการผลิตไฟฟ้าพลังงานลมเขาค้อที่กำลัง

ดำเนินโครงการ สภาพเส้นทางส่วนใหญ่เป็นภูเขาชันมาก พื้นผิวเส้นทางมีลักษณะขรุขระ ในบางช่วง

ผู้ขี่จะต้องใช้เทคนิคในการขี่จักรยานขึ้นภูเขาแบบวิบากโดยเฉพาะ กิจกรรมระหว่างเส้นทางขี่จักรยาน

จะเป็นการขี่ผ่านภูเขาสูงชัน ที่มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม การขี่จักรยานขึ้นและลงภูเขาแบบวิบาก ซึ่ง

เส้นทางสามารถนำเสนอแผนที่เส้นทางได้ดังภาพประกอบที่

ภาพประกอบที่ 14 แผนที่ทางเส้นทางการจีเพื่อการผจญภัยและความท้าทาย

5.3 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบว่าเส้นทางการจีจรรย์ยานเสือภูเขา สามารถกำหนดได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบเส้นทางการจีเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ และรูปแบบเส้นทางการจีเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนและธรรมชาติ ซึ่งเส้นทางทั้งสองรูปแบบนั้นมีความเหมาะสมในการจีจรรย์ยานเสือภูเขาที่ต้องใช้พลังกำลังและความท้าทาย เนื่องจากมีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาชัน เส้นทางต้องขี้นผ่านเส้นทางขรุขระและลาดชัน ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของการท่องเที่ยวแบบผจญภัยตามแนวคิดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) ที่กล่าวว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาความตื่นเต้นและแปลกใหม่ ในสภาพธรรมชาติที่ห่างไกลความเจริญและมีความลำบากในการ

นอกจากนั้นการที่ผลวิจัยพบว่า เส้นทางการจีจรรย์ยานเสือภูเขา ทั้งสองรูปแบบ ทำให้ผู้จีจรรย์ยานเสือภูเขา เกิดความรู้สึก ด้านการผจญภัย ว่ามีโอกาสได้สำรวจเส้นทางใหม่อย่างเต็มที่ ได้ท้าทายประสิทธิภาพร่างกายของตนเอง ได้ท้าทายและฝึกฝนทักษะในการขี้นจีจรรย์ยานเสือภูเขา นอกจากนั้นในระหว่างจีจรรย์ยานเสือภูเขานั้นบางครั้งเส้นทางต้องขี้นด้วยอัตราความเร็วสูง และการจีผ่านเส้นทางที่สูงชัน ผ่านเส้นทางดินที่ขรุขระ ทำให้เกิดความตื่นเต้นเป็นอย่างยิ่ง และทำให้รู้สึกท้าทาย นอกจากนั้นยังสามารถทดสอบสมรรถนะของรถจักรยานของตนเองได้ด้วย เนื่องจากเส้นทางมีสภาพสนามที่แตกต่างกันหลากหลาย จึงทำให้สามารถปรับแต่งจักรยานได้หลายลักษณะ ยิ่งไปกว่านั้น ความภาคภูมิใจที่ได้พิชิตเส้นทางที่มีความยากลำบากอย่างยิ่งและการได้ใช้ชีวิตกลางแจ้งแบบผจญภัยด้วยการจีจรรย์ยานเสือภูเขานั้นทำให้ผู้จีจรรย์ยานรู้สึกชื่นชอบและการจีจรรย์ยานตามเส้นทางทั้งสองนี้ ได้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับ สุรเชษฐ์ เชมฐมาศ (2535 อ้างใน นฤชิต ศีพพร้อม , 2549) ที่กล่าวว่านักท่องเที่ยวแบบผจญภัยนั้น เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการเข้าร่วมกิจกรรมที่อาศัยความทรหดอดทน เสี่ยงภัย ตามสถานที่ห่างไกลที่มีชื่อเสียงด้านความงาม และองค์ประกอบของธรรมชาติ อีกทั้งการทำกิจกรรมผจญภัยที่ เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับสถานการณ์ที่ตนเองไม่รู้ ไม่คาดคิด ได้สัมผัสกับความตื่นเต้นท้าทาย ความเสี่ยง ทำให้รู้สึกว่าได้รับคุณค่าจากประสบการณ์ที่ได้พบ เช่น ได้พัฒนาทักษะในการประกอบกิจกรรมการได้ประยุกต์ใช้ทักษะที่ตนเองมีกับกิจกรรมที่ทำ (Swabrooke et al., 2003)

สำหรับการกำหนดกิจกรรมในรูปแบบ เส้นทางการจีจรรย์ยานเสือภูเขา ที่ประกอบด้วย การศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนของชนเผ่า 3 กลุ่ม คือ ม้ง ลีซอ และเย้า การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นจากร้านค้าผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน การศึกษาป่าธรรมชาติ และการได้ชมวิว ณ จุดชมวิวกมถ้ำหลวย ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และโครงการผลิตไฟฟ้าพลังงานลมเขาค้อ นอกจากนั้นในด้านการผจญภัยที่ต้องขี้นผ่านเส้นทางผ่านภูเขาสูงชัน มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม รวมทั้งการจีจรรย์ยานขึ้นภูเขาแบบวิบาก และการจีจรรย์ยานลงภูเขาแบบวิบาก ซึ่งผลการกำหนดกิจกรรมนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ของราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545) ที่กล่าวว่าควรจะต้องมี

องค์ประกอบดังนี้คือ 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษให้มีความตื่นตาตื่นใจ ทำทลายความสามารถของมนุษย์และชวนให้ทดลองทำเมื่อเข้าไปเที่ยว 2) มีบริการอำนวยความสะดวกพร้อม 3) มีครูฝึกรับผิดชอบการแนะนำและดูแลความปลอดภัย 4) เป็นการจัดการที่มีมาตรการรักษาความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน 5) เป็นการจัดการที่มีการกำหนดนโยบายแผนงานและแผนปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมและพัฒนการท่องเที่ยว ทั้งระยะสั้นและระยะยาว 6) นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน ดินแดน หวาดเสียว ผจญภัย ปลอดภัย มีความทรงจำและประสบการณ์ใหม่

จากการดำเนินการจัดกิจกรรม ตั้งแต่การสำรวจเส้นทางจักรยาน จนกระทั่งการกำหนดกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้จัดให้ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย ทำให้การกำหนดรูปแบบเส้นทางจักรยานทั้งสองรูปแบบไม่มีผลกระทบต่อชุมชน เนื่องจากเป็นเส้นทางสัญจรไปมาของชาวบ้านอยู่เป็นปกติ แม้กระทั่งในเขตป่าชุมชนก็ไม่มีผลกระทบใด ๆ เนื่องจากการจักรยานไม่ได้ก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนในประเด็นสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (สินธุ์ สโรบล, 2546) ซึ่งมีฐานคิดว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอา ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น นอกจากนั้นพจนานา สวนศรี (2546 อ้างในมณฑาดี พูลเกิด, 2552) ยังกล่าวว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีจุดประสงค์คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน และมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรมเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง

นอกจากนั้น การที่ผู้วิจัยได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจักรยานเสือภูเขา และมอจักรยานเสือภูเขาให้ชาวบ้านไว้จำนวนหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และสามารถดำเนินการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวด้วยจักรยานเสือภูเขาอย่างเหมาะสมได้ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดของ Fennell (1999 อ้างในมณฑาดี พูลเกิด , 2552) ที่กล่าวว่าคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนคือการท่องเที่ยวที่ไม่ช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุด ด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็น ที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันกับคนในชุมชน โดยที่การดำเนินการดังกล่าวต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ 1) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดการสร้างรายได้ทางตรง

แก่นในชุมชน 2) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริงไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนเพื่อสมาชิกในชุมชน ไม่ใช่เพื่อนักท่องเที่ยว 3) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคมและวัฒนธรรม ในชุมชนอันเนื่องมาจากความพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตกเข้ามาสู่ชุมชน 4) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาสังแวดล้อม สังคมตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว และ 5) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีงามระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ และภูมิภาค ที่ล้วนอยู่ภายใต้ความหลากหลายวัฒนธรรม โดยการท่องเที่ยวชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม และไม่มองว่าใคร "เจริญกว่า" และใคร "ด้อยกว่า"

5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะที่พบในการวิจัย

1. ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อศึกษาและสำรวจเส้นทาง ควรตรวจสอบลักษณะภูมิอากาศก่อนที่จะดำเนินการ เนื่องจากในบางเวลาอาจพบสภาพอากาศที่ไม่เหมาะสม เป็นอุปสรรคต่อการศึกษพื้นที่
2. ควรมีการศึกษาความแตกต่างทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชนเผ่าในพื้นที่อย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วน เนื่องจากในพื้นที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ประกอบไปด้วยชนเผ่าถึง 3 ชนเผ่าที่มีความแตกต่างกัน
3. ในการกำหนดเส้นทางจักรยานเสือภูเขา ที่จะต้องมีการทำกิจกรรมระหว่างเส้นทางนั้น ควรกำหนดระยะทางไม่ให้ไกลเกินไป เนื่องจากจะต้องเสียเวลาในการจักรยานมาก ทำให้มีเวลาในการทำกิจกรรมน้อยลง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบการจักรยานเสือภูเขาที่แตกต่างกันตามลักษณะประเภทของการท่องเที่ยว เช่นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการจักรยานเสือภูเขา การท่องเที่ยวแบบบูรณาการ เพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของนักท่องเที่ยว
2. ควรมีการศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนของพื้นที่ท่องเที่ยว
3. ควรมีการศึกษาผลกระทบของ การจัดกิจกรรมในการท่องเที่ยวผจญภัยบนเส้นทางจักรยานเสือภูเขา

บรรณานุกรม

- กฤติยา จักรสาร. การส่งเสริมความรู้พื้นฐานด้านพฤกษศาสตร์ให้แก่เกษตรกรและนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยว. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2545.
- กานต์พิชชา สุริคุณาพงษ์. แนวทางในการพัฒนาหาดเชิงชายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2545.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2539.
- _____. ท่องเที่ยวไทย. แหล่งที่มา : <http://www.tat.or.th>, 2545, เข้าถึงได้เมื่อ 13 พฤษภาคม 2554.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า. กรุงเทพมหานคร : องค์การคำของคุรุสภา. 2549.
- ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ. การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ณกฤษพงษ์ เดือนดาว. ผลกระทบของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อสภาพเศรษฐกิจ-สังคมในจังหวัดแพร่. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การเมือง), 2547.
- บริษัทโปรไบค์ จำกัด. 2548. จักรยานเสือภูเขา. <http://www.probike.co.th>, 14 กันยายน 2554.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์, 2548.
- ปทุมพร วรจิตพิงศ์. การพัฒนาหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อความยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2552.
- รัฐทิตยา หิรัญยหา. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2544.
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในศตวรรษที่ 21. วารสาร Ecotourism Network (73) ประจำเดือนพฤศจิกายน กรุงเทพฯ, 2545 .
- นฤจิต ดีพร้อม. ความชอบด้านสภาพแวดล้อมทางนันทนาการและความคาดหวังด้านประสบการณ์นันทนาการของนักท่องเที่ยวจักรยานเสือภูเขา จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาอุทยานและนันทนาการ:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2549.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2542.

แผ่นดิน อุ้งจะนำ. การส่งเสริมอัตลักษณ์พื้นถิ่นของภาควิคเวยทุ่งฟ้าบด เชียงใหม่เพื่อการ
ท่องเที่ยวชุมชน. วิทยานิพนธ์ สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2552.

มณฑาดี พูลเกิด. การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืน.

วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าพระนครเหนือ , 2552.

วรา สวัสดิ์ผล.แนวทางการบริหารจัดการและการออกแบบพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในหน่วย
ทหารของกองทัพบก. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2550.

สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.

6 ธันวาคม 2548. <<http://eco.swu.ac.th>> 25 มีนาคม 2549.

สิรินยา วัฒนสุขชัย. ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพพาง อำเภอมะปวย จังหวัดสมุทรสงคราม.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

สินธุ์ สโรบล. การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ:
วนิดาเพรส, 2549.

สุรเชษฐ์ เชนฐมาศ. “นันทนาการกับป่าไม้ชุมชน” เอกสารการสอนชุดวิชาการป่าไม้ชุมชน.

สาขาวิชาการส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ , มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.2535.

อุษาวดี พลพิพัฒน์. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนใน
ประเทศไทย. จุลสารการท่องเที่ยว 21,4 (ตุลาคม- ธันวาคม): 38-48. 2545.

Swabrooke J., Beard C., Leckie S., Pomfret J., Adventure Tourism .The New Fronteer, Elsevier
Ltd., Oxford. (2003).

ข้อมูลตำบลทุ่งสมอ [http://www.thungsamo.go.th/center/website/management/website_dragdrop/
index_menu.php?site=562&page_id=12257&control=](http://www.thungsamo.go.th/center/website/management/website_dragdrop/index_menu.php?site=562&page_id=12257&control=)

ข้อมูลตำบลเขาค้อ <http://www.khaokho.go.th/system/showdata.asp?TID=534>

การวิจัยการงาน <http://www.doctor.or.th/node/5317:5> ตุลาคม 2552)

ภาคผนวก

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเส้นทางจักรยานเสือภูเขาสำหรับผู้เชี่ยวชาญ

ภาคผนวก ข
ภาพประกอบงานวิจัย

ภาคผนวก ค
ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ - นามสกุล

นายปัญญา เทียนนาวา

Mr.Panya Teannava

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

3-6008-00009-915

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

คณะเทคโนโลยีการเกษตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

โทร. : 056 717100 ต่อ 1602

Fax. : 056 717151

มือถือ

: 0801187686

e-mail : ss.tna@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

กศ.ม. อุดสาหกรรมศึกษา

คป. อุดสาหกรรมศิลป์

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

สันทนาการด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

(แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

ด้วยจักรยานเสือภูเขาและสิ่งแวดล้อม

ผู้ร่วมวิจัยคนที่ 1

ชื่อ - นามสกุล

นางพรรณราย เทียมตัน

Mrs.Pannarai Tiamtan

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

3-6099-00064-223

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

โทร. : 056 219100 -29

Fax. : 056 882523

มือถือ

: 081 9725294

e-mail : pannarai.t@gmail.com

ประวัติการศึกษา

กศ.ด. เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา

กศ.ม. เทคโนโลยีทางการศึกษา

คป. ภาษาอังกฤษ

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

การวิจัยทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

(แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

ผลงานวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาผลการใช้
รูปแบบการบริหารจัดการความรู้สำหรับบุคลากร
ในหน่วยงานจังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ศิลปกรรม
ท้องถิ่นเพชรบูรณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม: กรณีศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย

ผู้ร่วมวิจัยคนที่2

ชื่อ - นามสกุล

นายเฉลิมชัย อ่อนตา

Mr.Chalermchai Ontha

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

3-6703-00748-140

ตำแหน่งปัจจุบัน

ครูชำนาญการ คศ.2

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

โรงเรียนแคมป์สนวิทยาคม ตำบลแคมป์สน

อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

โทร. : 056 750334

Fax. : 056 750334

มือถือ

: 08

e-mail : hs6hti@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

คป. สังคมศึกษา